

Tuusniemen vanhan kansakoulun rakennushistoriallinen selvitys

RAPORTTI

Tuusniemen kunta

8.9.2025

P50388P002

1	Johdanto	3	5.6	Rakenteet	40
1.1	Rakennushistoriallisen selvityksen perustiedot	3	5.7	Talotekniikka	40
1.2	Tutkimusaineisto ja aiemmat selvitykset	5	6	Rakennuksen nykytila ja säilyneisyys	41
1.3	Kohteen yleiskuvaus	5	6.1	Julkisivut	41
1.4	Kaava- ja suojelutilanne	6	6.2	Vesikatto	49
2	Konteksti	8	6.3	Parvekkeet	51
2.1	Alueen rakentuminen ja historia	8	6.4	Ikkunat	52
2.2	Vanha kansakoulu kyläkuvassa	13	6.5	Sisätilat	54
3	Koululaitoksen historiaa Suomessa ja Tuusniemellä	19	7	Kohteen arviointi	139
	Koululaitos keskiajalta 1800-luvulle	19	7.1	Arviointikriteerit	139
	Koulunkäynti Tuusniemellä ennen kansakoulua	20	7.2	Selvitys Pohjois-Savon 1930-luvun klassisista koulurakennuksista	139
	Koulunkäynti Tuusniemellä vuoden 1866 kansakouluasetuksen jälkeen	20	7.3	Tuusniemen vanhan kansakoulun arviointi	139
	Sota-aika, suuret ikäluokat kouluissa ja peruskoulujärjestelmän perustamiseen	21	7.3.1	Historiallinen arvo	139
4	Tuusniemen vanhan kansakoulurakennuksen historia ja vaiheet	23	7.3.2	Rakennushistoriallinen arvo	140
4.1	Päätös rakentamisesta	23	7.3.3	Maisemallinen ja kaupunkikuvallinen arvo	140
4.2	Suunnitteluvaihe ja suunnittelija	23	7.3.4	Arviointikriteerit ja perustelut	140
4.3	Rakennusvaihe ja käyttöönotto	24		Harvinaisuus	140
4.4	Kohteen myöhemmät vaiheet	25		Tyypillisuus	141
5	Tuusniemen vanhan kansakoulun arkkitehtuuri ja ominaispiirteet	26		Edustavuus	141
5.1	Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu	26		Alkuperäisyys	142
5.2	Keskeiset muutokset ulkoasussa	30		Historiallinen todistusvoimaisuus	142
	Julkisivujen muutoskaaviot	31		Historiallinen kerroksisuus	142
5.3	Rakennuksen alkuperäiset sisätilat	32	8	YHTEENVETO	143
5.5	Keskeiset muutokset sisätiloissa	36	8.1	Kokonaisuuden ominaispiirteet ja säilyneisyys	143
	Sisätilojen muutoskaaviot	37	8.2	Arvolause	144
			9	Lähteet	145

1 JOHDANTO

1.1 Rakennushistoriallisen selvityksen perustiedot

Tuusniemen kunta on tilannut FCG Rakennettu Ympäristö Oy:ltä vanhan kansakoulun rakennushistoriallisen selvityksen (RHS) keväällä 2025. Kohde sijaitsee Tuusniemen kirkonkylällä kiinteistöllä 857-417-14-334.

Kunnan tavoitteena on koulurakennuksen purkaminen. RHS laaditaan kaavoittamisen tueksi rakennuksen arvojen selvittämistä ja nykytilan dokumentaatiota varten.

Selvityksessä käydään läpi:

- lähiympäristön kuvaus ja historiaa
- kansakoulujen historiaa Suomessa
- kohteen historia ja vaiheet
- suunnittelijan tiedot ja muut vastaavat kohteet
- kohteen arkkitehtuuri, ominaispiirteet ja säilyneisyys
- kohteen nykytila ja säilyneisyys
- kohde kaupunkikuvassa
- kohteen arvot ja yhteenveto

Selvityksen laatimisesta on vastannut FCG Rakennettu Ympäristö Oy:stä arkkitehti SAFA Laura Poutamo ja rakennusarkkitehti Olli Kortelainen sekä arkkitehti SAFA Minttu Kervinen. Työn aloituspalaverin jälkeen on järjestetty työn tulosten esittely- ja kohteen arvottamispalaveri 8.9.2025 tilaajan edustajan Paula Rissasen, Tuusniemen kunnanjohtajan Timo Kiviluoman sekä museon edustajan Mikko Paalasan kanssa.

Olli Kortelainen teki maastokäynnin kohteeseen 21.5.2025. Maastokäynnillä kohteesta otettiin valokuvia ja havainnot kirjattiin muistiin.

Rakennushistoriaselvityksen valokuvat on ottanut Olli Kortelainen (FCG) 21.5.2025, ellei toisin mainita.

1.1.1 Rakennuksen perustiedot

Taulukko 1: Rakennuksen perustiedot.

Tieto	Tiedon kuvaus
Kohde:	Tuusniemen kirkonkylän vanha kansakoulu
Kiinteistötunnus:	857-417-14-334
Katuosoite:	Keskitie 34-38, 71200 Tuusniemi
Nykyinen käyttötarkoitus:	tyhjillään
Alkuperäinen käyttötarkoitus:	kansakoulu
Suunnittelija:	Eino Pitkänen
Valmistumisvuosi	1935
Rakennuttaja:	Tuusniemen kunta
Urakoitsija:	Mikko Hämäläinen
Käyttöönotto:	1936
Tontin pinta-ala:	n. 3,1 ha
Kerrosala	n. 900 m ²
Rakennuksen tilavuus:	ei tiedossa
Kerrosluku:	II + kellari + kylmä ullakko
Perustus:	Betonisokkeli

Tieto	Tiedon kuvaus
Runko:	Tiilirunko
Kattomuoto:	Loiva aumakatto
Katemateriaali ja väri:	Saumapeltikate. Korkean osan peltikate on tummanruskea, ja matalien siipiosien kate on harmaa.
Julkisivumateriaalit:	Rappaus
Julkisivujen värit:	Vaaleankeltainen rappaus, valkoiset ovet ja ikkunapuitteet. Korkean osan peltikate on tummanruskea, matalissa osissa peltikate on maalaamaton. Perustusten rappaus on ruskea. Sisäänkäyntien yhteydessä perustusten rappaus on maalattu siniseksi.
Kunto:	Rakennuksesta on tehty erillinen kuntotutkimus (Sisäilmatalo Kärki Oy, 2017) sekä korjattavuusarvio (FCG, 2015)
Olennaisimmat muutokset:	• rakennuksen sähköistys 1940-luku • täydellinen peruskorjaus 1965 • oppilaskatos pääsisäänkäynnin eteen 1982 • täydellinen peruskorjaus 1987 – 1988 • koneellinen ilmanvaihto, viemäriverkoston uusiminen, wc-tilojen saneeraus, kaukolämpö 1997 – 2004 • ulkoverhouksen kunnostus (2004) • matalien osien vanhan lämpöeristeen osittainen poisto + uuden lisäys (2006)

Tieto	Tiedon kuvaus
	• ilmastoinnin tehostus – muutos- ja kuntotutkimuksen edellyttämiä korjaustöitä (2007) • vesikaton kunnostus, lisälämpöeristetty matalia osia (2008) • korkean osan vesikaton kunnostus + maalaus, sisäilmatutkimuksen mukaisia korjaustöitä, hankittu luokkiin sisäilmapuhdistimet (2009) • matalien osien vesikatot uusittu (2010 – 2011) • tiivistyskorjauksia savukokeisiin perustuen kahden luokan alapohjaan • koneellinen poistoilmanvaihto (2012 – 2014)
Suojelustatus:	Ei suojelustatusta voimassa olevassa asemakaavassa (rakennuskaava, vahv. lääninh. päätöksellä nro 125, 10.2.1984). Voimassa olevassa yleiskaavassa (hyv. KV 11.10.2006) kohde on arvotettu rakennushistoriallisesti, historiallisesti tai maisemakuvallisesti arvokkaaksi rakennukseksi (sr/7).

1.2 Tutkimusaineisto ja aiemmat selvitykset

Tutkimusaineisto koostuu arkisto- ja karttamateriaalista, kirjallisista lähteistä ja kenttätutkimuksen tuottamasta aineistosta. Taustatietoa ja lähtöaineistoa on toimittanut selvitystä varten Tuusniemen kunnan tekninen johtaja Paula Rissanen ja toimistosihiteeri Sari Joutsen sekä Tuusniemen kirjaston vastaava kirjastovirkailija Ilpo Kasanen.

Kohteeseen tehtiin maastokäynti 21.5.2025. Maastokäynnin suoritti rakennusarkkitehti (AMK) Olli Kortelainen. Tuusniemen kuntaa maastokäynnillä edusti koulukiinteistöjen kiinteistöhoitaja Veli Rissanen.

1.3 Kohteen yleiskuvaus

Vuonna 1935 Tuusniemelle valmistunut rapattua 1920-luvun klassismia edustava kaksikerroksinen kansakoulu kuuluu myöhemmin funktionalismistaan tunnetuksi tulleen arkkitehti Eino Pitkäsen nuoruuden töihin ja vaiheeseen, jossa hän oli jo muissa rakennustyypeissä siirtymässä funktionalismin muotokieleen.

Rakennuksen muodostaa kaksikerroksinen päämassa ja sitä pihanpuolelta rajaavat symmetrisesti siipiosat. Koulun rakennusosia kuten ovia ja ikkunoita ym. on muutettu.

Koulu sijaitsee Tuusniemen kirkonkylällä kunnan keskustassa. Pihapiirissä sijaitsee vanhan kansakoulurakennuksen lisäksi 1960-1980-luvuilla rakentunut Tuusniemen yhtenäiskoulu sekä Tuusniemen kirjasto. Pihapiirissä on laajat leikki- ja urheilualueet koulun oppilaille.

Tuusniemen kirkonkylän kansakoulu (1935) on kaikkiaan yhdeksästoista kaikista Tuusniemen pitäjän kansakouluista. Tuusniemen ensimmäinen kansakoulu rakennettiin vuonna 1875 seurakunnan maalle, hieman kirkonkylästä Kuopioon päin entisen ison

pappilan ja pienen pappilan väliselle niemelle. Koulun tuhouduttua tulipalossa 1892 kansakouluja rakennettiin pitäjään kaikkiaan 18 ennen kirkonkylän kansakoulua.

Nykyisin vaille käyttöä jäänyt ja tyhjillään oleva rakennus seisoo hyvässä ryhdissä, mutta julkisivujen rappaus on irtoillut laajalti eri puolilta rakennusta ja julkisivun tiili- ja betonirakenteissa on halkeamia sekä rapautumia. Rakennus on jouduttu kunnan toimesta aitaamaan, sillä julkisivusta irtoilee palasia, mikä aiheuttaa turvallisuusriskin pihan käyttäjille. Koulu poistettiin käytöstä vuonna 2015, koska remonttitoimenpiteistä huolimatta rakennuksessa oli todettu vakavia sisäilmaongelmia. Kuntotutkimusten mukaan rakennuksessa on ollut kosteusvaurioita ja viemärivuotoja.

1.4 Kaava- ja suojelutilanne

1.4.1 Maakuntakaava

Tuusniemen kirkonkylän alueella on voimassa Pohjois-Savon maakuntakaava 2040 (2. vaihe), joka on tullut voimaan 24.2.2025 §17. Vanha kansakoulu kuuluu kirkonkylän Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta maakunnallisesti tärkeään alueeseen.

Alueen kuvaus: Kulttuuriympäristö: R, M; Kirkko, Tapuli, Pitäjänmakasiini, Happola, Hietikko, Osuusliike Uurtajan konttorirakennus, entinen apteekin talo, Ortodoksinen rukoushuone, Kankaala ja Lautala. Moderni kulttuuriympäristö, M: taajaman punatiilialue kunnantalolta terveyskeskukselle.

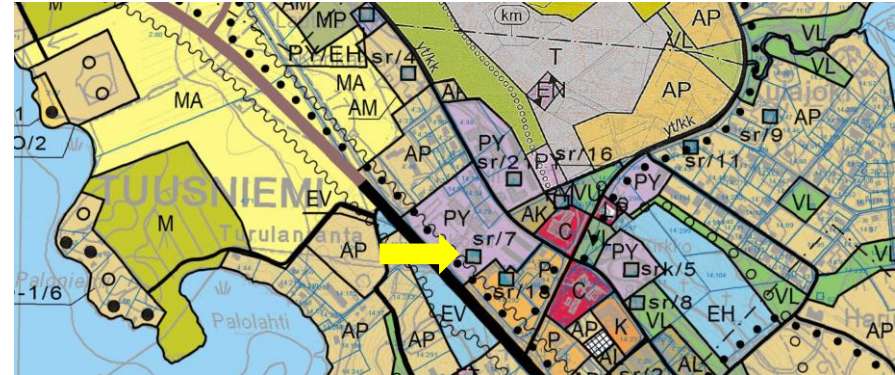
Voimassa olevan maakuntakaavan arvoalueen tekstissä ei ole mainittu kirkonkylän vanhaa kansakoulua.

1.4.2 Yleiskaava

Tuusniemen kirkonkylän oikeusvaikutteinen osayleiskaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 11.10.2006 § 29.

Vanha kansakoulu sijaitsee yleiskaavassa **julkisten palveluiden ja hallinnon alueella (PY)**.

Vanha kansakoulu on osoitettu kaavassa kohdemerkinnällä sr/7: **Rakennussuojelukohde tai alue**. Rakennushistoriallisesti, historiallisesti tai maisemankuvan kannalta arvokas rakennus tai rakennusryhmä. Maankäyttö- ja rakennuslain 41 §:n nojalla määrätään, että rakennukset tai rakennusryhmä lähiympäristöineen on säilytettävä. Rakennuksia ja niiden ympäristöä on hoidettava ja korjattava siten, ettei niiden kulttuurihistoriallinen arvo heikkene.

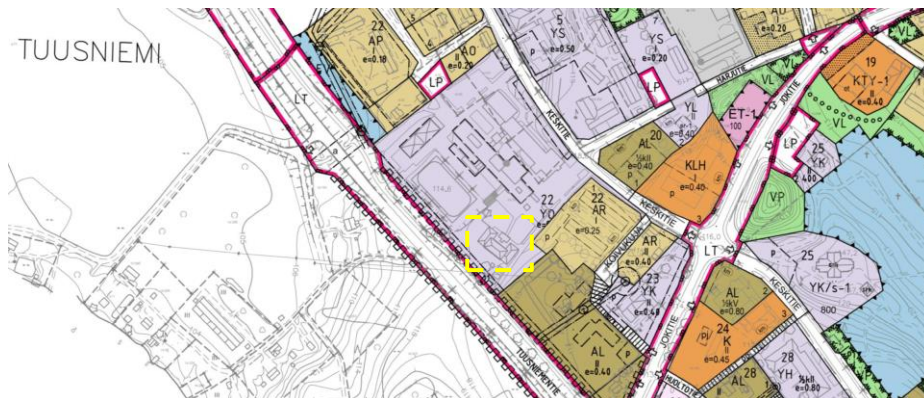
Kuva 1. Ote Tuusniemen kirkonkylän oikeusvaikutteisesta osayleiskaavasta. Vanha kansakoulu on osoitettu kaavassa kohdemerkinnällä sr/7: Rakennussuojelukohde tai alue. Rakennus sijaitsee yleiskaavassa julkisten palveluiden ja hallinnon alueella (PY). Lähiympäristössä kirkonkylällä on sekä kerrostalo- että pientalovaltaisia asuntoalueita (AK, AP) ja palveluiden ja hallinnon alueita (P) sekä keskustatoimintojen aluetta (C). Paksut mustat pisteiviivat osoittavat kevyen liikenteen reittejä alueella ja musta aaltoviiva melualueita. Lähde: Tuusniemen kunta.

1.4.3 Asemakaava

Kirkonkylän koulun kiinteistöllä on voimassa rakennuskaavan laajennus ja muutos, joka koskee kortteleita 7, 8, 9, 19, 20, 22, 23, 24, 29, 41 ja 43, osaa korttelia 17 sekä Tornitie-, Tuusniementie-, Jokitie-, Huoltotie-, Keskitie-, Koivukuja-, Harjutie-, Ylätie-, Korpitie- ja Ruokorannantie-nimisiä rakennuskaavateitä sekä näihin liittyviä puisto ja maatalousmaa-alueita. Kaava on vahvistettu lääninhallituksen päätöksellä nro 125 10.2.1984 Kuopiossa.

Kaavassa koulun kiinteistö on osoitettu **opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YO)**, jolla tontin tehokkuusluku 0,6. Koulun tonttia rajaavat idässä katualue Koivukuja ja asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialue AL. Pohjoisessa tonttia rajaa katualue Keskitie ja etelässä maantien alue Tuusniementie (LT). Koulun kiinteistön länsipuolella on erillispientalojen korttelialuetta (AO).

Vanhalla kansakoululla ei ole suojelumerkintää voimassa olevassa asemakaavassa.

Kuva 2. Ote Tuusniemen ajantasa-asemakaavayhdistelmästä. Vanhan kansakoulun tontti on osoitettu opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YO).
Lähde: Tuusniemen karttapalvelu.

2 KONTEKSTI

2.1 Alueen rakentuminen ja historia

Vanhin Tuusniemestä saatavilla oleva historiatieto johtaa aina 1600-luvulle saakka, jolloin kylä on ensimmäisen kerran esiintynyt asiakirjoissa (v. 1633 myllytulliluettelo). Vuonna 1781 perustettiin Tuusniemen kappeliseurakunta ja tämä itsenäistyi Kuopion seurakunnasta 1864. (Räsänen, 2000.) Vanhimpia alueen rakennuksia lienee Tuusniemen kirkko, joka on rakennettu vuonna 1869 edellisen (valm. 1800) kirkkorakennuksen tuhouduttua tulipalossa. ([Tuusniemen kirkon esite, 2025](#)). Kansakoulun ympäristö ja oikeastaan koko kylä on kuitenkin toiseen maailmansotaan saakka pysynyt melko harvaan asuttuna. Kylän asutusta ympäröi peltomaisema. 1900-luvun alkupuoliskolla valtaosa kylän asukkaista sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta. (Komulainen, 1999.)

Tuusniemen kehittymiseen 1900-luvulla voidaan mainita yksittäisenä tekijänä Tuusniemen Paakkilassa toiminut Euroopan suurin asbestikaivos. 1904 toimintansa aloittanut ja 1975 suljettu kaivos toi kylälle työpaikkoja ja infrastruktuuria sekä vaikutti merkittävästi kylän elinvoimaisuuteen. Tosin kaivos jätti jälkeensä myös vakavia terveysongelmia ja ympäristöhaittoja. (Himberg, 2010. Pohjolainen, 2025.)

Kuva 3 Ote Suomen yleiskartalta 1866-1873. Reitti Kuopiosta Joensuuhun kulkee vielä pohjoisempana Tuusniemestä ja Tuusniemen kirkonkylä on päättävän tien päässä.

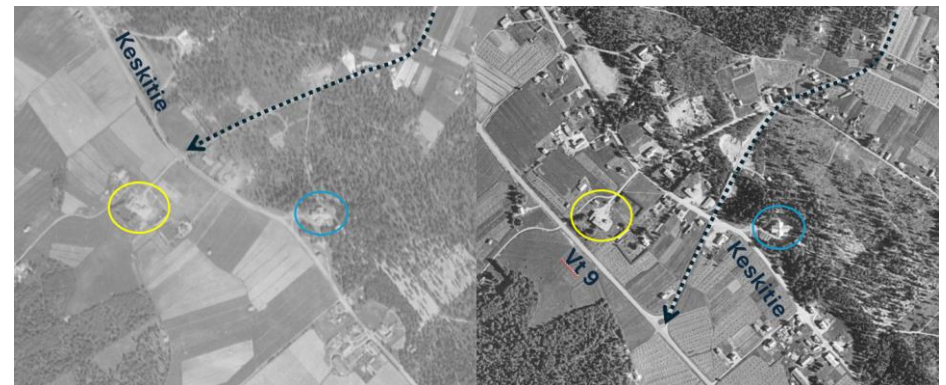
Kuva 4 Ilmakuva Tuusniemen kylästä vuodelta 1939. Kansakoulu (ympyröity keltaisella) on valmistunut n. neljä vuotta aiemmin. Kylän jakavan Keskitien lounaispuolella on pääosin avointa peltomaisemaa ja koillispuolella metsää. Ohtaanniementie vievä Ohtaanniementie kulkee vielä siten, että kansakoulu toimii sen päätteenä. Taloja on harvakseltaan. Lähde: Paikkatietoikkuna.

Alueen rakennettua ympäristöä ehkä merkittävimmin muokannut ja koko kylän rakentumiseen vaikuttanut valtatie 9:n / Joensuuntien ohitustien rakentaminen ajoittuu arviolta 1950-luvun alkuun. Viimeisin kartta-/ortokuva ilman tietä on vuodelta 1947 ja vuoden 1959 ortokuvassa tie on käytössä. Valtatie 9:n Kuopion ja Joensuun välisen osuuden parannuksiin 1950-luvun alkupuoliskolla viittaa myös mm. vuonna 1952 valmistunut Ohtaansalmen silta. Kyläkeskuksen ohittavan rinnakkaisväyläosuuden pituus on n. 3 km ja se kulkee entisten peltoalueiden halki aivan vanhan kansakoulun takapuolella, n. 200 metrin etäisyydellä Keskitiestä.

Todennäköisesti samaan aikaan valtatieosuuden parannusten kanssa myös Ohtaanniementien linjausta muutettiin siten, että se kaartaa kansakoulun ja kirkon puolivälistä valtatielle. Vanhaa linjausta on jäänyt muistuttamaan nykyinen Harjutie.

Kuva 5 Ilmakuva vuodelta 1959. Kansakoulu näkyy edellisen kuvan tavoin ympyröitynä keltaisella. Kansakoulun lounaispuolelle on rakennettu valtatie 9:n / Joensuuntie ohittamaan Tuusniemen kirkonkylä. Kirkonkylälle, erityisesti Keskitien varrelle, on puolestaan rakentunut lisää asutusta. Lähde: Paikkatietoikkuna.

Kuva 6 Otteet vuosien 1939 (vas) ja 1959 (oik) ilmakuvista. Kuvissa on ympyröity kansakoulu keltaisella ja kirkko sinisellä. Kuvista erottuu vt 9:n sijoittuminen ja Ohtaanniementien linjauksen muutos (katkoviiva). Myös rakentamisen määrä Keskitien varressa moninkertaistui näiden kahden vuosikymmenen aikana.

Tuusniemen kirkonkylän kehittymistä ja kasvua voidaan 1950-luvulle saakka selittää väestönkasvulla. Väestöllisesti Tuusniemi kasvoi eniten 1950-luvulla suurten ikäluokkien myötä. Tämän jälkeen väestönkehitys on ollut laskusuuntaista, joten kylän ja sen rakennuskannan kehitys on perustunut pääasiassa kaupungistumiseen.

Kirkonkylän ensimmäinen rakennuskaava on vuodelta 1964. Siinä on osoitettu mm. tärkeimmät julkiset palvelut, kuten koulu, kirkko ja hautausmaa sekä liikenteen yhteydet. Kansakoulun ja kirkon väliin jäävän ”keskukseen” on osoitettu asuin- ja liikerakentamista ja hautausmaan molemmin puolin myös paljon pientalovaltaisia alueita.

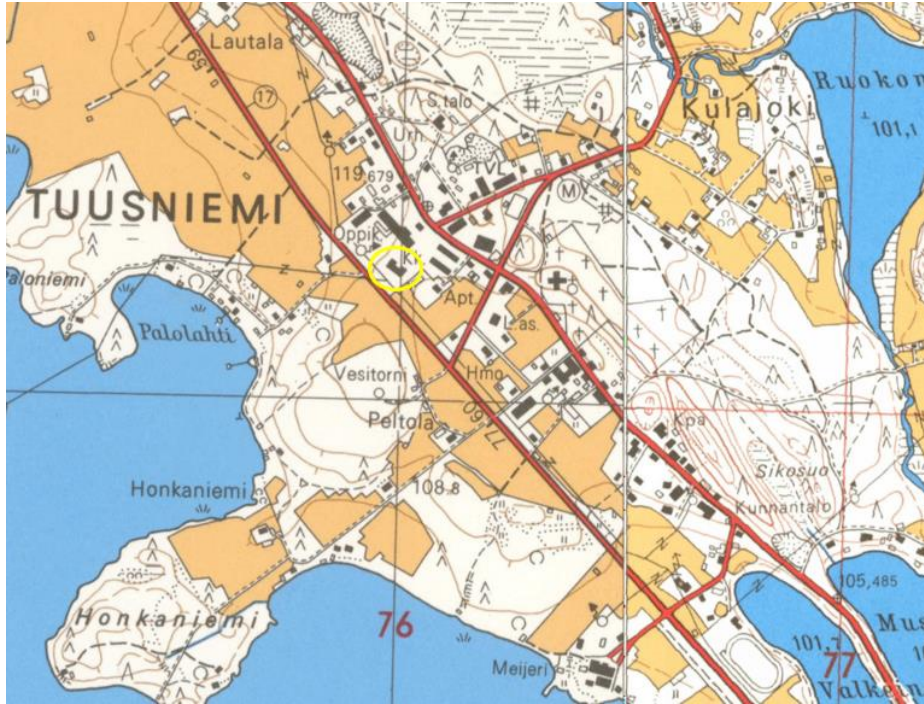

Kuva 7 Ote kirkonkylän ensimmäisestä rakennuskaavasta. Kaava on vahvistettu 22.7.1964 ja sittemmin muutettu ja vahvistettu uudelleen 8.2.1967.

Kuva 8. 1967 ilmakuvassa näkyy selkeästi muutos entisestä maaseutumaisesta kylärakenteesta pieneksi kuntakeskukseksi. Kansakoulu (kuvassa keltaisella) ei enää hallitse kyläkuvaa eikä oikeastaan edes näy Keskitien varrelle, sillä koulun tontille on rakentunut mittakaavaltaan huomattavasti suurempia rakennuksia aivan Keskitien varteen.

Alueella on 1960-luvulla havaittavissa sekä muutos maaseutumaisesta kylästä kohti pientä kuntakeskusta että varsinkin kaupallisten palveluiden painottuminen Ohtaanniementien varrelle ja suuntaisesti Keskitien sijasta. Julkiset palvelut sen sijaan sijoittuvat pidemmälle matkalle Keskitien varrelle. Kansakoulun tontille rakennettiin 1960-luvulla vanhan rakennuksen pohjoispuolelle uusi yläkoulu ja itäpuolelle kaksi oletettavasti asuntolarakennusta.

Kuva 9 Karttaote vuoden 1973 peruskartasta.

Vuoden 1973 kartalta on havaittavissa, ettei vuoden 1964 rakennuskaavan pientaloalueet ole toteutuneet kuin osittain. Niin Kulajoella kuin Keskitien ja vt 9:n välissä on vielä paljon peltoalueita. 1980-luvun loppuun mennessä tilanne näyttää kuitenkin muuttuneen: Kulajoella entisille pelloille on sijoittunut pientalorakentamista ja vt 9:n eteläpuolelle on muodostunut kokonainen asuinalue.

Kuva 10. Karttaote vuoden 1989 peruskartasta. Tuusniemen kirkonkylä erottuu sekä Keskitielle että vt 9:lle rakennettuna ympäristönä / taajamana aiemman peltomaiseman sijasta. Kirkonkylän taajama on korostettu kartalle leikkausnuolin.

1980-luvun loppuun mennessä kansakoulun ympäristöön on rakentunut aiemmin mainitun lisäksi mm. toinen merkittävä koulurakennus / laajennus (nämä kaksi muodostavat nykyisin Tuusniemen yhtenäiskoulun), Keskitien pohjoispuolelle nykyinen palvelukeskus sekä jonkin verran yksittäisiä pienempiä asuin-/liikerakennuksia.

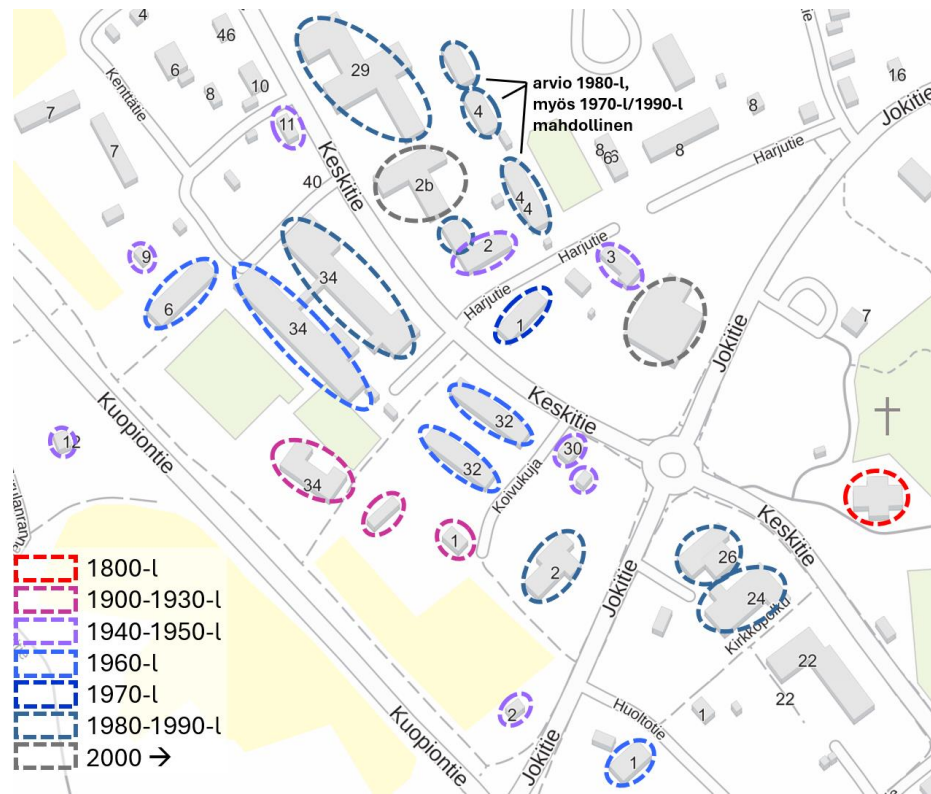
Kuva 11 Ote kansakoulun tontilla on tälläkin hetkellä voimassa olevasta asemakaavasta, joka on vahvistettu lääninhallituksen päätöksellä (nro 125) 10.2.1984 Kuopiossa. Kaavassa kansakoulun kiinteistö on osoitettu opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi. Ympäriillä on julkisia palveluita (sosiaalityö & terveydenhuolto sekä kirkko-/seurakunnalliset rakennukset), asuin-/liike-/toimistorakentamista sekä huolto- ja linja-autoasema.

Kuva 12 Laajempi ortokuva vuodelta 1994. Taajama-alueen laajuus ei itseasiassa eroa merkittävästi nykyisestä, eli kylän kasvu on saavuttanut huippunsa. Lähde: Paikkatietoikkuna.

Kuva 13 Ortokuva vuodelta 2023 (viimeisin saatavilla oleva). Lähde: Paikkatietoikkuna.

Kuva 14 Rakennuskannan arvioitu ikä kansakoulun ympäristössä. Ajoitus perustuu kartta- ja ilmakuvatarkasteluihin sekä asiantuntija-arvioon rakennusten ulkonäön perusteella. Taustakartta: MML.

Kansakoulun lähiympäristöä tarkemmin tarkasteltaessa voidaan huomata, että alueella on suhteellisen vähän jäljellä 1900-luvun alkupuoliskon rakennuskantaa. 1960-luvulta 1990-luvun lamaan saakka jatkunut runsas moderni rakentaminen hallitsee Tuusniemen kirkonkylän ja kansakoulun ympäristön rakennuskantaa. Joukkoon sekoittuu yksittäisiä mittakaavaltaan huomattavasti pienempiä jälleenrakennuskauden rakennuksia.

2.2 Vanha kansakoulu kyläkuvassa

Tuusniemen vanha kansakoulu sijaitsee Tuusniemen kirkonkylällä keskeisellä paikalla. Rakennus on rakennettu paikalle, jossa sijaitsi aiemmin Turulan talo, jossa kirkonkylän alkuperäinen kansakoulurakennus. Nykyinen rakennus on otettu käyttöön vuonna 1936, ja se edustaa arkkitehtuuriltaan rapattua klassismia.

Kansakoulun tontilla sijaitsee myös Tuusniemen yhtenäiskoulu, jonka alkuperäinen pihan puoleinen osa on rakennettu 1960-luvulla. Yhtenäiskoulua on laajennettu 1980-luvulla. Yhtenäiskoulun matala, voimakkaasti vaakasuuntainen ja modernistinen rakennus on väritykseltään punasininen. Rakennus muodostaa kokonsa ja värityksensä perusteella selkeän vastakohtan vanhalle klassistiselle kansakoululle, mutta toisaalta rakennusten julkisivumaailman vähäeleisyys ja vaakasuuntaisuus asettuvat pihapiirissä luontevaan vuoropuheluun keskenään. Rakennukset antavat tontilla toisilleen tilaa, eivätkä ne muodostu toisilleen alisteiseksi.

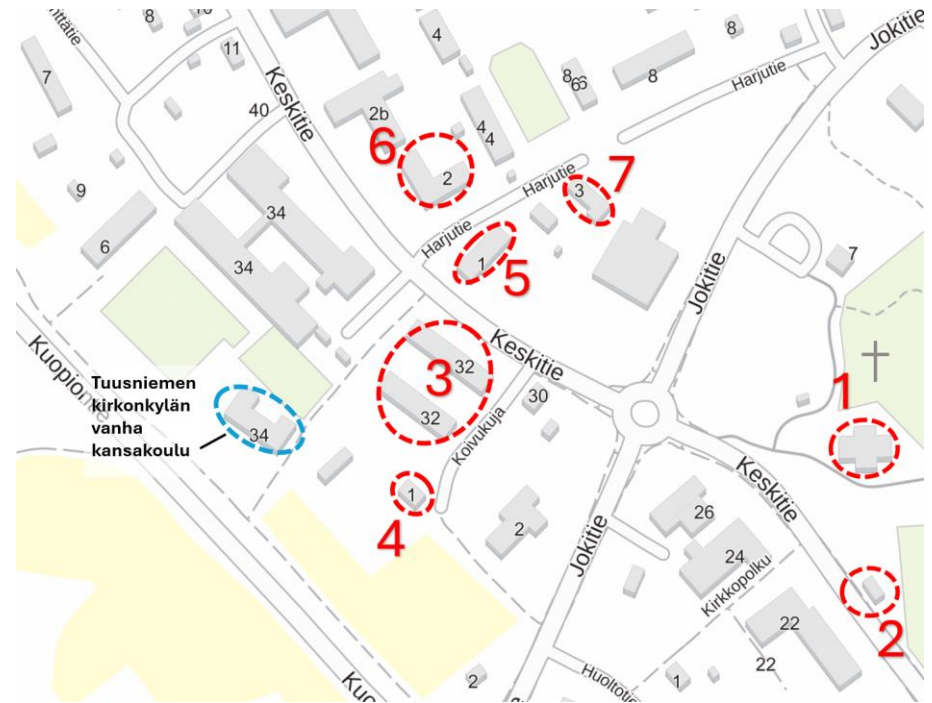
Vanha kansakoulu näkyy valtatielle 9 (Kuopiontie), jota pitkin kulkeville se toimii paikallisena maamerkinä. Rakennus sijaitsee pienellä kukkulalla valtatie pohjoispuolella, ja sen klassistinen, symmetrinen julkisivu näkyy tiemaisemassa selkeästi. Rakennus ei kuitenkaan näy etäältä: sen näkyy Kuopion suunnalta tullessa vasta Paloniementien risteuksen kohdalla, ja Joensuun suunnalta koulurakennus alkaa hahmottua vasta Jokitien risteuksen tuntumassa, joten maisemallinen merkitys jää hyvin paikalliseksi.

Tuusniemen kirkonkylän kyläkuva on pirstaleinen ja väljä. Tuusniemellä ei sijaitse yhtenäistä vanhojen rakennusten muodostamaa kylänraittimaista ketjua, vaan muutamia säilyneitä vanhempia rakennuksia sijaitsee hajanaisesti ympäri kylää. Uudet rakennukset on sijoitettu keskustassa pääosin tonttien keskiosaan, ja

pysäköintikentät ovat olennaisessa osassa kyläkuvassa. Kirkonkylän nykyisenä keskipisteenä on kiertoliittymä, jonka keskelle on sijoitettu moderni tilataideteos. Kiertoliittymän läheisyydessä sijaitsevat keskustan julkiset rakennukset ovat pääosin moderneja.

Kiertoliittymän itäpuolella sijaitsee myös Tuusniemen kirkko (oheisessa kartassa kohde 1) vuodelta 1864 (E. B. Lohrmann) ja vanha hirsinen makasiinirakennus (alla olevassa kartassa kohde 2), jota käytetään nykyisin kotiseutumuseona. Kiertoliittymän länsipuolella koulurakennuksen naapurissa on 1960-luvun matalaa rivitalorakentamista (kohde 3) sekä vanha ”nimismiehen talo” (kohde 4), joka on rakennettu puretun Turulan talon (kirkonkylän aiemman kansakoulun) hirsistä. Turulan talo sijaitsi aikanaan nykyisen kansakoulurakennuksen paikalla. Rakennusten välinen yhteys kertoo alueen kouluhistorian jatkuvuudesta kirkonkylällä.

Keskitien varrella sen pohjoispuolella sijaitsee 1970-luvun kerrostaloyhtiö (kohde 5) ja arviolta 1940-1950-luvuilla valmistunut vaaleaksi maalattu terveyskeskuksen toimipiste (kohde 6), jota on myös laajennettu 1990-luvulla. Lähistöllä Harjutiellä on asemakaavassa suojeltu, vuonna 1945 valmistunut tolpparunkoinen terveystalo (kohde 7), joka toimii nykyisin päiväkotina. Tämä punaiseksi maalattu peiterimalaudoitettu L-muotoinen rakennus on Tuusniemen vanhin säilynyt terveydenhuollon rakennus ja sen edustalta Harjutieltä avautuu näkymä vanhalle kansakoululle, mikä luo näiden rakennusten välille paikallisesti merkittävän maisemallisen yhteyden. Keskitieltä koululle johtava asfaltoitu polku ja sen vierelle riviin istutetut koivut kehystävät kauniisti näkymää rakennukselle, vaikka koulurakennus jääkin Keskitieltä luoteesta saavuttaessa osittain uuden yhtenäiskoulun rakennusmassojen varjoon.

Kuva 15 Kartta vanhan kansakoulurakennuksen läheisyydessä sijaitsevista rakennuksista.

Maastonmuodot ja kasvillisuus rajoittavat vanhan kansakoulun näkyvyyttä kylälle itään päin. Vaikka koululla ei ole voimakasta visuaalista yhteyttä kirkonkylän keskusta, se sijaitsee kuitenkin kirkonkylän ytimessä, ja se muodostaa yhdessä kirkon, vanhan terveystalon sekä jälleenrakennuskauden ja modernien asuinrakennusten kanssa historiallisesti kerroksellisen kokonaisuuden.

Vaikka kansakoulun maisemallinen yhteys kirkonkylän muihin osiin jää heikoksi, rakennuksen merkitys korostuu sen iän kautta: se on kirkon ja kotiseutumuseon jälkeen kylän vanhimpia rakennuksia ja siten tärkeä osa kylän rakennettua historiaa. Rakennus on Tuusniemen kirkonkylän ainoa 1920-luvun klassismia edustava rakennus.

Koulurakennuksen jääminen tyhjilleen ja aitaaminen turvallisuussyistä on heikentänyt sen merkitystä kyläkuvassa. Julkisivujen heikon kunnon vuoksi rakennus ei myöskään enää näyttäydy yhtä edustavana osana kyläkuvaa kuin ennen.

Kuva 16 Näkymä Tuusniemen kirjaston edustalta lounaaseen kansakoulurakennukselle päin. Koulun itäpuolella kulkee koivukuja, jonka keskellä on asfaltoitu kävelytie.

Kuva 17: Koulurakennuksen koillispuolella sijaitsevia 1960-luvun asuinrivitaloja.

Kuva 18: Koulun pihapiirissä sijaitseva Tuusniemen kirjasto etelästä.

Kuva 19: Näkymä kansakoulurakennuksen luoteispuolelta kohti Tuusniemen yhtenäiskoulun pihaa.

Kuva 21 Tuusniemen yhtenäiskoulun 1960-luvulla rakennettu osa. Koulun arkkitehtuuri on hyvin pelkistettyä ja vaakaelementtejä painottavaa.

Kuva 20 Kuopiontieta idästä.

Kuva 22 Näkymä Keskitietä pitkin luoteeseen. Kuva on otettu Tuusniemen kirjaston itäpuolelta. Kuvan oikeassa laidassa olevassa rakennuksessa toimii Tuusniemen terveyskeskus. Terveyskeskuksen takana sijaitsee Tuusniemen palvelukeskus Koivukodin rakennuksia.

Kuva 23 Näkymä Keskitietä pitkin keskustaan päin kaakkoon.

Kuva 24 Keskitien pohjoispuolella sijaitseva 1970-luvulla rakennettu asuinkerrostalo.

Kuva 25 Vanhan koulurakennuksena toimineen Turulan talon hirsistä rakennettu "nimismiehen talo". Nimismiehen talo sijaitsee noin sadan metrin päässä kansakoulurakennuksesta itään päin.

Kuva 26 Nimismiehen talon naapurissa sijaitseva Tuusniemen seurakuntatalo.

Kuva 27 Tuusniemen kirkonkylää. Kirkonkylän keskipisteessä olevan liikenneympyrän pohjoispuolella sijaitsee 2010-luvulla rakennettu S-Market.

Kuva 28 Harjutiellä sijaitseva vanha terveystalo, joka toimii nykyisin päiväkotina.

Kuva 29 Näkymä Harjutieltä vanhalta terveystalolta kohti Tuusniemen vanhaa kansakoulurakennusta. Kuvan vasemmassa laidassa 1970-luvulla rakennettu kerrostaloyhtiö, ja oikeassa laidassa jälleenrakennuskaudella rakennettu nykyisin terveyskeskuksena toimiva rakennus.

3 KOULULAITOKSEN HISTORIAA SUOMESSA JA TUUSNIEMELLÄ

Koululaitos keskiajalta 1800-luvulle

Suomalaisten kansan opettajana toimi aluksi katolinen kirkko, ja 1500-luvulta alkaen luterilainen kirkko jatkoi tuota tehtävää. Agricolan laatimien ensimmäisen suomenkielisen aapisen eli ABC-kirjan, rukouskirjojen sekä suomen kielelle käännetyn Uuden testamentin avulla kirkonmiehet koettivat istuttaa lukutaidon alkeita suomalaisten mieliin. Tuolloin oli tavoitteena auttavan lukutaidon hankkiminen, jotta myös rahvas saisi selville, mitä Raamatussa ja muissa uskonnollisissa kirjoissa kerrotaan. (Jäntti, 2000.)

Vielä 1850-60-luvuilla Suomen kansan luku- ja kirjoitustaito oli verrattain vajavaista. Ruotsin kieli oli valta-asemassa; sitä puhuttiin sivistyneistön keskuudessa sekä kaupungeissa että maaseudulla. Oikeusistuntojen päätökset ja muut viralliset asiakirjat oli kirjoitettu ruotsin kielellä. Samoin kirjallisuus ja sanomalehdet olivat pääosin ruotsinkielisiä. Ei siis ole ihme, että varsinkin suomenkielinen maalaisväestö pysyi pitkään melko valistumattomana – erityisesti niissä osissa maata, joissa ei ollut ruotsinkielistä asutusta. (Jäntti, 2000.)

Lukutaidon levittäminen maaseudulla oli silloisissa olosuhteissa vaikeaa ja vaati papeilta ja lukkareilta sitkeyttä sekä uhrautuvaisuutta. Kansan suhtautuminen koulutukseen oli paikoin epäluuloista, jopa vastahakoista, eikä kouluja ollut. (Jäntti, 2000.)

Luku- ja kirjoitustaito levisi hitaasti. Pitkään riitti se, että kansa osasi käyttää lukutaitoaan uskonnollisen kirjallisuuden tutkimiseen. Muuttuvassa yhteiskunnassa tämä ei kuitenkaan enää riittänyt, vaan

alettiin vaatia kansanopetusta, jota annettaisiin kaikille suomalaisille ja joka sisältäisi uskonnon ja lukutaidon lisäksi myös tiedollisesti ja taidollisesti yleissivistävää opetusta. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla nousi kansamme keskuudesta miehiä Agricolan työn jatkajiksi: A. Arvidsson, J.V. Snellman, J.L. Runeberg ja ennen kaikkea Uno Cygnaeus. Viimeksi mainittu oli saanut vaikutteita sveitsiläiseltä kansanopetuksen uranuurtajalta Johann Heinrich Pestalozzilta sekä Sveitsiin tekemältään opintomatkalta. Hän vaati puheissaan ja kirjoituksissaan voimakkaasti valtiovallalta nopeaa toimintaa kansan sivistystason kohottamiseksi. (Jäntti, 2000.)

Kuva 30 Uno Cygnaeus, suomalaisen kansakoulun isä. Kuva Tuusniemen vanhan kansakoulun toisen kerroksen entisestä opettajasunnosta.

Tuomiokapitulien ehdotuksesta Cygnaeus jätti silloiselle senaatille lausuntonsa kansanopetuksen järjestämisestä maassamme ja sai senaatilta tehtäväkseen kansakoululaitoksen perustamisen. Vuonna 1861 Cygnaeus antoi senaatille ehdotuksensa "Hajanaisia mietteitä Suomeen aiotusta kansakoulusta", jonka perusteella annettiin 11. päivänä toukokuuta 1866 Suomen ensimmäinen kansakouluasetus. Heti asetuksen antamisen jälkeen aloitettiin kansakoululaitoksen

toimeenpano: maahan alettiin perustaa ensimmäisiä kansakouluja ja ryhdyttiin rakentamaan niitä varten koulutaloja. Aikaisemmin kirkon vastuulla ollut opetus siirrettiin vähitellen kansakoululaitokselle, jonka käytännön toteutuksesta vastasivat pääosin kunnat. (Jäntti, 2000.)

Cygnaeuksen perustama kansakoulu yleistyi maassamme verrattain hitaasti, sillä aluksi sitä vastustettiin monelta taholta. Johtava yläluokka ei pitänyt talonpoikais- ja työväenluokan sivistystason kohottamista tarpeellisena, eikä konservatiivinen maalaisväestö itsekään opin arvoa oikein ymmärtänyt. Pelättiin, että lapset koulussa "herraskaituisivat" ja vieraantuisivat työnteosta. Tästä huolimatta kansakoululaitos teki alusta alkaen merkittävää työtä suomalaisen sivistyksen ja koulutuksen edistämiseksi. Vuonna 1863 toimintansa aloittanut Jyväskylän opettajaseminaari koulutti opettajia, jotka levittäytyivät eri puolille maata opettamaan suomenkielistä väestöä. (Jäntti, 2000.)

Koulunkäynti Tuusniemellä ennen kansakoulua

Ennen varsinaisen kansakoululaitoksen saapumista lasten opetus Tuusniemellä perustui kirkon asettamaan velvollisuuteen. Aluksi lukemista opetettiin kodeissa, ja opetuksesta vastasi kylän parhaiten lukeva henkilö. "Pitäjänvanhimmat" olivat usein valistuneimpia, ja he olivat saaneet oppinsa papeilta, lukkareilta ja joskus kauppiailtakin. Kirjoitustaidon opetus oli vähäistä, eikä "vanhimmillakaan" ollut välttämättä valmiuksia siihen. (Jäntti, 2000.)

Kirkko antoi opetusta kinkereillä ja rippikouluissa sekä 1850-luvun puolivälistä alkaen sunnuntai- eli pyhäkouluissa ja kiertokouluissa. Pitäjänkokouksissa vuosina 1849 ja 1954 todettiin lasten lukutaito huonoksi ja keskusteltiin koulumestarin palkkaamisesta seurakuntaan. Vuoden 1854 kesällä tehtiin päätös koulumestarin palkkaamisesta, ja saman vuoden joulukuussa tehtävään valittiin varalukkari Henrik

Andersson Kuopiosta. Koulu oli kiertävä, ja sitä varten varattiin kustakin kinkerikunnasta huone. Koulumestarille tuli järjestää kyyti kunkin koulupaikan puolesta. Palkka hänelle maksettiin jyvänä, ja maksu kannettiin kinkerikunnan kultakin talolta papiston jyväkantojen yhteydessä (1 kappa jyviä jokaiselta savulta ja ½ kappa torpalta). (Jäntti, 2000.)

Varsinaista kiertokoulua pidettiin Tuusniemellä vuodesta 1859 aina 1920-luvulle asti. Kiertokouluissa luettiin aluksi vain katekismusta ja raamatunhistoriaa, opeteltiin virsiä ulkoa ja veisattiin niitä. Vasta 1890-luvulla opetusohjelmaan tulivat uskonnon lisäksi laskentaa, historiaa, maantiedettä, kaunokirjoitusta, piirustusta ja kielioppia. (Jäntti, 2000.)

Koulunkäynti Tuusniemellä vuoden 1866 kansakouluasetuksen jälkeen

Kansakouluasetuksen antamisen jälkeen 1866 Tuusniemelläkin virisi halu perustaa oma kansakoulu. Hankkeen aloitteentekijöinä pidetään rovasti Sarlinia ja kiertokoulunopettaja Heikki Miettistä. Valitettavasti kuntakokousten pöytäkirjat tuolta ajalta ovat hävinneet, joten tarkkaa tietoa ei ole saatavissa hankkeen etenemisestä. Tuusniemen kirkonkylän kansakoulun perustamispäätös tehtiin kuitenkin vasta 14.5.1875, ja varsinainen koulutyö pääsi alkamaan kolmisen kuukautta myöhemmin, 16.8.1875. Koulun perustamishetkellä Suomessa toimi vasta 273 kansakoulua, mutta ensimmäisenä lukuvuonna 1875-1876 koulujen määrä kasvoi jo 408 kansakouluun, joista 97 oli ruotsinkielisiä. (Jäntti, 2000.)

Tuusniemen kansakoulun ensimmäinen koulutalo sijaitsi seurakunnan maalla, hieman kirkonkylästä Kuopioon päin entisen Ison- ja pienen pappilan välisellä niemellä. Talon oli rakentanut kanttori Karl Forsell,

joka myi sen Juho Toropaiselle. Talossa oli pidetty kauppaa 1860-luvulla. Sijainti oli kaukana Tuusniemen keskustasta, mutta paremmin pitäjän keskellä. (Jäntti, 2000.)

Tuusniemen ensimmäinen kansakoulu irtaimistoinen paloi vuonna 1892. Samalla paloi myös koululla sijainnut Tuusniemen kirjasto ja koulun arkisto. Arkiston palamisen vuoksi koulun varhaisista vaiheista ei ole paljon tietoja tallella. Seuraavat kansakoulut pitäjään perustettiin vuonna 1892 (Kosula) ja 1893 (Tuusjärvi). (Jäntti, 2000.)

Pian vanhan koulun palamisen jälkeen kansakoulun tarkastaja A.G. Hovilainen päätti, että uusi koulu tulee rakentaa kirkon läheisyyteen. Koulurakennus rakennettiin Meijerintien ja Keskitien risteykseen. Rakennus on edelleen paikoillaan, ja se on myöhemmin toiminut muun muassa kunnantalona, nykyisin se on asuinkäytössä. (Jäntti, 2000.)

Kuva 31 Entinen kansakoulurakennus Keskitien ja Meijerintien risteyksessä n. kilometri kaakkoon päin. Kuva: Google 2022.

Vuonna 1898 annettiin koulupiiriasetus, jolla maalaiskunnat veloitettiin jakamaan alueensa koulupiireihin siten, että

pääsääntöisesti lasten koulumatka ei olisi viittä kilometriä pitempi. Jos piirissä vähintään 30 lasta ilmoittautui halukkaaksi koulunkäyntiin, oli kunnan perustettava kansakoulu. Tuusniemellä perustettiin lisää kouluja: 1894 Melalahteen, 1896 Juurikkamäkeen ja 1899 Ohtaaniemelle. Kansakouluja perustettiin lisää 1900-luvun alkupuolella ja lisäksi kansakoulun täydentämiseksi alettiin järjestää myös jatkokursseja. (Jäntti, 2000.)

Vuoden 1898 koulupiirijako oli suonut lapsille mahdollisuuden, mutta ei velvollisuutta koulunkäyntiin. Vuonna 1921 säädettiin oppivelvollisuuslaki, jonka mukaan kaikkien 7-21 -vuotiaiden on hankittava kansakoulua vastaavat tiedot. 1920-luvullakin Tuusniemellä perustettiin vielä viisi koulua lisää: Konttimäelle, Hiidenlahteen, Salonkylälle, Lapinjärvelle sekä Enonsaloon. (Jäntti, 2000.)

Kirkonkylän kansakoulu toimi vuodesta 1922 vuoteen 1935 kahdessa eri paikassa: ”pääkoululla” (Meijerintien ja Keskitien risteyksessä) ja ”toisella koululla” (Turulan koululla). Turulan koulu oli perustettu laajenemisen myötä paikalle, jossa nykyisinkin sijaitsee vanha kansakoulu. (Jäntti, 2000.)

Sota-aika, suuret ikäluokat kouluissa ja peruskoulujärjestelmän perustamiseen

Toisen maailmansodan aikaan koulurakennuksia hyödynnettiin Suomessa eri tavoin. Monet koulurakennukset otettiin tilapäisesti muuhun käyttöön, kuten esimerkiksi majoitustiloiksi sotilaille, sotasairaaloiksi tai varastotiloiksi. Opetus keskeytyi tai siirtyi muualle, kuten koteihin, seurojentaloille tai jopa ulos. (Jäntti, 2000.)

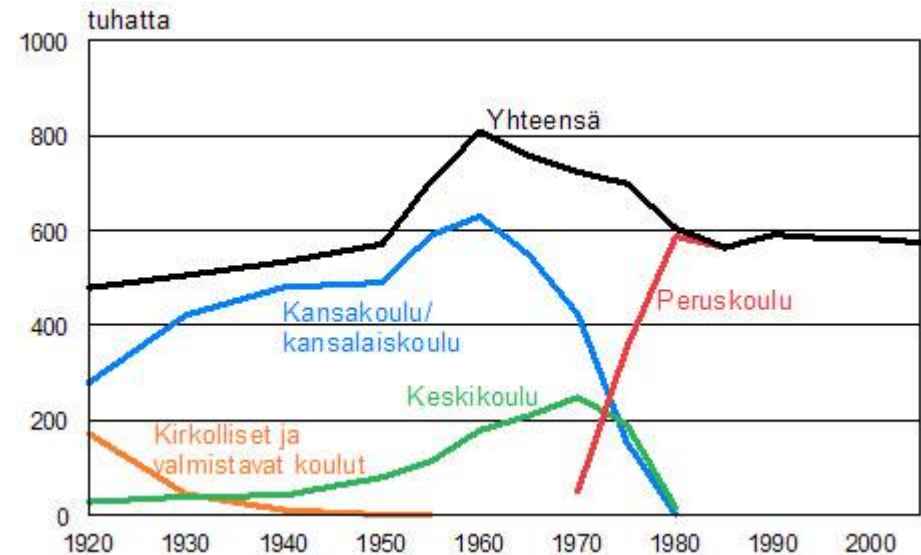
Sodan päättymisen jälkeen suomalainen koulujärjestelmä koki suuria haasteita: suuret ikäluokat syntyivät ja Karjalasta muuttaneet siirtolaisetkin piti mahduttaa kouluihin. Paljon koulurakennuksia oli

tuhoutunut sodan myötä. 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla Suomeen rakennettiin tuhansia uusia kansakouluja, erityisesti haja-asutusalueille. (Jäntti, 2000.)

Myös Tuusniemen kansakouluverkko oli tiheimmillään 1950-luvulla, jolloin kunta omisti kaksikymmentä koulua. Näiden lisäksi Jäätsalossa toimi myös yksityinen koulu vuodesta 1956 vuoteen 1960. (Jäntti, 2000.)

1960-luvun lopulla elettiin Tuusniemen maaseutupitäjässä murrosvaihetta. Sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat oli koulutettu, ja suunnilleen samoihin aikoihin alkoi maaseudun autoituminen nuoren ja työikäisen väen lähtiessä työn ja toimeentulon perässä kaupunkeihin ja Ruotsiin. Maaseudun kouluihin ei enää riittänyt oppilaita, ja alkoi koulujen lakkauttamisaalto. Tuusniemen 21:stä kansakoulusta lakkautettiin 1960-luvun jälkeen valtaosa. (Jäntti, 2000.)

Kirkonkylän koulupiiriin yhdistettiin 1970-luvulla Ohtaanniemen koulupiiri ja Pajumäen ja Konttimäen koulupiirit. Kansakoululaitoksen toiminta lakkautettiin 31.7.1973, kun siirryttiin peruskoulujärjestelmään. Tällöin kansakoulu, keskikoulu ja kansalaiskoulu lakkautettiin ja nämä kolme koulumuotoa yhdistettiin yhdeksänvuotiseksi peruskouluksi. (Jäntti, 2000.)

Kuva 32 Yleissivistävän peruskoulutuksen oppilasmäärä vuosina 1920-2005 koko Suomessa. Kuvaajasta on havaittavissa oppilasmäärän huippu n. 1960, sijoittuen pääasiassa kansakouluihin.

4 TUUSNIEMEN VANHAN KANSAKOULURAKENNUKSEN HISTORIA JA VAIHEET

4.1 Päätös rakentamisesta

Vanhan koulutalon (nk. Turulan koulu) tilat kävivät riittämättömiksi 1930-luvun puolella välissä, ja uuden koulutalon rakentamispäätös tehtiin kunnanvaltuuston kokouksessa 11.4.1935. Uuden koulurakennuksen suunnittelijaksi valikoitui arkkitehti Eino Pitkänen.

Koulutalon sijainniksi oli valittu Turula, jossa alakansakoulu toimi jo ennestään. Turulan talo purettiin ja sen hirsistä rakennettiin nykyisen terveyskeskuksen takana oleva vanha ”nimismiehen talo”, joka sijaitsee edelleen osoitteessa Koivukuja 1.

4.2 Suunnitteluvaihe ja suunnittelija

Kuva 33 Eino Pitkänen. Lähde: Kainuun museon kuva-arkisto.

Eino Pitkänen syntyi 9. tammikuuta 1904 Kuopion maalaiskunnassa. Pitkänen oli yksi Pohjois-Suomen merkittävimmistä arkkitehteistä. Hänen Kajaanissa sijainnut arkkitehtitoimistonsa oli aikanaan Suomen pohjoisin arkkitehtitoimisto.

Pitkänen vietti lapsuutensa Savossa, mutta arkkitehtuuria hän opiskeli vuosina 1923–1931 Helsingin teknillisessä korkeakoulussa. Ajanjakso oli arkkitehtuurin kannalta mielenkiintoinen, sillä 1920-luvun klassismin rinnalle nousi uusia funktionalismin aatteita. Merkittävimpiä Pitkäsen varhaisista töistä ovat Carlsonin liikerakennus Kuopiossa (1929), Iisalmen kirkko (1934) ja Riistaveden kirkko (1934). Kaikki nämä rakennukset kuvastavat tyyliltään 1920-luvun klassismia.

1930-luvun alkupuolella Pitkänen muutti Kajaaniin hänen vaimonsa Raakelin saatua viran rohdoskaupan eli apteekin hoitajana. Samalla kun Eino Pitkänen vakiinnutti asemansa arkkitehtina uudessa kotikaupungissaan, hän toimi piirustus- ja kuvanveistonopettajana.

Pitkäsen ensimmäiset haastavammat suunnittelutyöt Kajaanissa olivat jo funktionalismin ihanteita ilmentävä Poliisiasemarakennus (1934) ja Kainuun Sanomien painotalo (1936). Kajaanijoen rantaan rakennettiin funktionalistinen Villa Koskikara (1940), Puutavara-korporaation pääjohtajan asunto.

Pitkänen teki merkittävän määrän suunnittelutöistään Kajaani Oy:lle. Työhön kuului teollisuusrakennuksia, voimalaitoksia, työntekijöiden kerros- ja omakotitaloja, johdon asuntoja sekä sisustus- ja huonekalusuunnittelua. Pitkänen teki myös 5 erilaista tyyppipiirustusta yhden ja kahden perheen omakotitaloille ja näitä taloja löytyy yhä satoja Purolan, Puistolän ja Lehtikankaan alueelta Kajaanista. Jatkosodan aikana Pitkänen toimi suunnittelijana Rukajärvellä 14. divisioonassa ja tällöin hän suunnitteli sekä Rukajärvellä vierailleen Marskin majan että divisioonan komentajan, kenraalimajuri Raappanan majan. (Esitys arkkitehti Eino Pitkäsen muistomerkistä, 26.9.2017, Kajaanin kaupunki)

Eino Pitkäsellä oli olennainen rooli sodanjälkeisen Kajaanin kaupunkikuvan modernisoijana. Sodan runtelemasta puukaupungista muotoutui moderni kaupunki, jossa on valtakunnan hienoimpia funktionalistisia arkkitehtuurikohteita. Sodanjälkeisen jälleenrakennuksen aikana koulurakennuksilla oli merkittävä rooli Pitkänen arkkitehtitoimiston suunnittelutyössä. Pitkänen vastasi myös useiden vesivoimalaitosten suunnittelusta Oulujoen vesistön varrella Kainuussa. Kainuun maakunnan lisäksi Pitkänen suunnitteli kouluja myös muihin maakuntiin, kuten Pohjois-Karjalaan, Pohjois-Savoon ja Keski-Suomeen. Pitkäsen koulusuunnitelmien kirjo ulottuu 1920-luvun loppupuolella valmistuneesta Vehmersalmen kansakoulusta Kajaanin tyttölyseoon (1955). Tuusniemelle vuonna 1935 valmistunut kansakoulurakennus oli viimeisiä Pitkäsen 1920-luvun klassismia edustavia rakennuksia.

Kolmas vaihe Pitkäsen uralla olivat erinäiset julkiset rakennukset, joita hän suunnitteli eri puolille maata ja erityisesti itäisille ja pohjoisille alueille. Oulussa Pitkänen on toteuttanut muun muassa monikäyttöisen maamerkkirakennuksen Valkealinna (1941) ja Osuuspankin entisen pankkirakennuksen (1955), joka on myöhemmin muutettu elokuvateatteri Rioksi. Kuopion ja Kajaanin lisäksi Pitkänen vaikutti myös Iisalmen ja Äänekosken kaupunkikuvaan yhdyskuntasuunnittelun alalla. Vuonna 1953 Pitkänen asettui Äänekoskelle, jonne hän suunnitteli kunnan virastotalon vuonna 1954. Seuraavana vuonna, 11. elokuuta 1955, Pitkänen kuoli Helsingissä. ([Eino Pitkänen, Finnish Architecture Navigator](#))

4.3 Rakennusvaihe ja käyttöönotto

Selvitystyön yhteydessä ei löydetty juurikaan dokumentaatiota kansakoulurakennuksen rakennusprosessista tai sen vaiheista. Tiedetään, että muurarina koululla oli mm. Mikko Hämäläinen (Räsänen, *Tuusniemen pitäjän kirja*, s. 211).

Tuusniemen kirkonkylän uuteen kansakoulurakennukseen tuli 6 luokkaa, joista yksi oli veistosali ja yksi ruokala, sekä asunnot neljälle opettajalle ja vahtimestarille. Koulua arvosteltiin aluksi liian suureksi, mutta aika on osoittanut, että tilaa tarvittiin. Kouluhuoneiden ja käytävän lattiat olivat aluksi tervatut, mutta vähitellen ne maalautettiin sitä mukaa kun varoja oli. Opettajien huoneistoihin tulivat kaikki sen ajan mukavuudet: keskuslämmitys, vesijohto, viemäri ja ”tiskapöytä”. Sähköt saatiin vasta kymmenen vuoden päästä.

Koulun ulkorakennus tehtiin entisestä Turulan navetasta. Se pantiin keskeltä poikki ja pääty muurattiin tiilillä umpeen. Rakennuksessa olioli navetta opettajien lehmille, heinälato, puuliiteri ja huussit.

Koulurakennuksen vastaanottotarkistus pidettiin 16.11.1935, ja uuden koulun vihkiäisiä juhlittiin loppiaisena 6.1.1936. Vihkiäisten yhteydessä vietettiin koulun 60-vuotisjuhlaa.

4.4 Kohteen myöhemmät vaiheet

Lukuun ottamatta toisen maailmansodan aikaa rakennus toimi koulukäytössä (alakoulu) rakentamisestaan aina vuoteen 2015 saakka, jolloin se jäi tyhjilleen. Alakoulu siirtyi yhtenäiskoulun tiloihin vuonna 2015.

Sodan aikana koululle oli sijoitettu sotilassairaala ja lentovaara-aikoina tiloja käytettiin kirkkotoimituksen pitoon sunnuntai-iltais.

Lentohälytysten aikana ei päivisin kirkossa voitu jumalanpalvelusta pitää. Sodan päätyttyä siirtoväen sairaala perustettiin koulun tilojen sijasta pitäjäntuvalle, mutta osa vanhan kansakoulun opettajien asuinhuoneista annettiin heidän luvallaan sairaanhoitajien asunnoiksi.

Jatkosodan päätyttyä syksyllä 1944 koulu otettiin sotilasmajoituskäyttöön, ja koulutyö aloitettiin siinä ohessa siinä laajuudessa kuin käytettävissä olevien kouluhuoneiden puolesta voitiin.

Vuonna 1946 koulurakennus sähköistettiin, mutta puhelinjohtovedot koululle saariin vasta vuonna 1969.

1950-luvun loppuun asti koululla käytettiin entiseen Turulan navettaan sijoitettuja käymälöitä. 1950-luvun lopussa kansakoulurakennukseen rakennettiin kaksi sisä vessaa opettajien käyttöön: alakerran asukkaille yksi yhteinen wc-tila ja yläkerran kolmelle asukkaalle perheineen toinen wc-tila. Oppilaita varten wc-tilat rakennettiin vasta vuonna 1965 peruskorjauksen yhteydessä. Tällöin myös purettiin vanha Turulan navettarakennus tontilta.

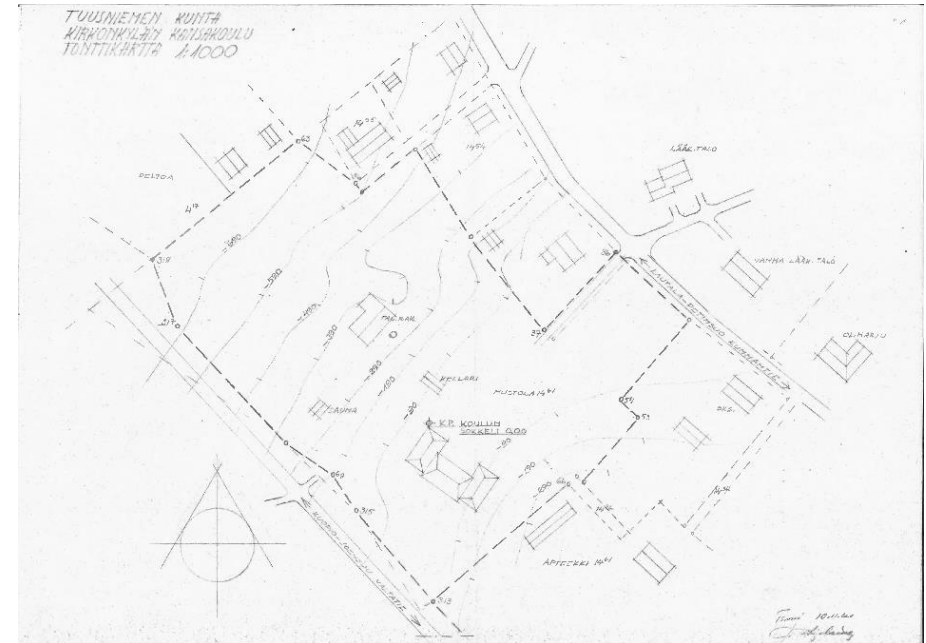
5 TUUSNIEMEN VANHAN KANSAKOULUN ARKKITEHTUURI JA OMINAISPIIRTEET

5.1 Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu

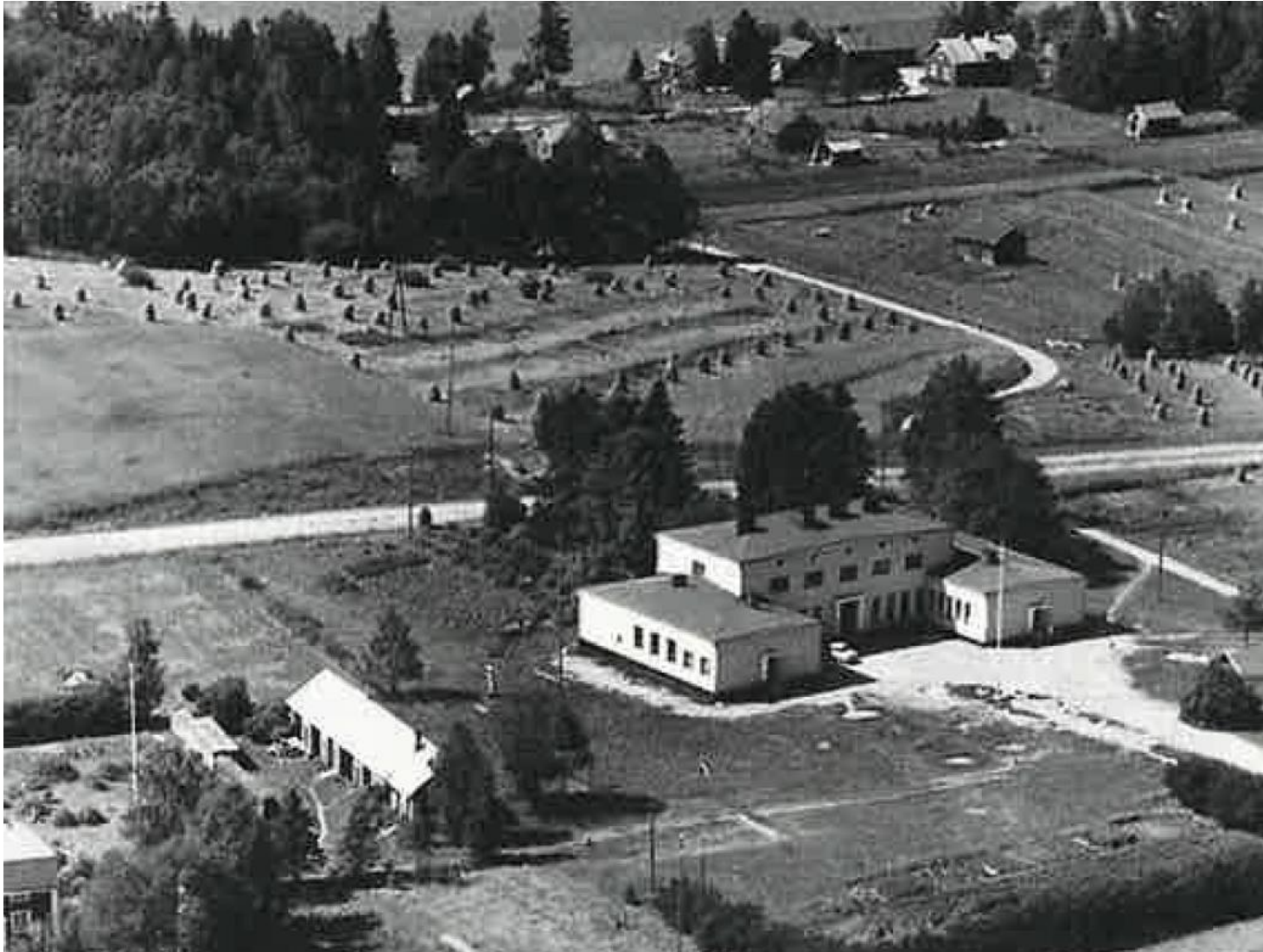
Tuusniemen kansakoulurakennuksen alkuperäisiä piirustuksia ei ole säilynyt kunnassa. Vanhimmat säilyneet pohja- ja asemapiirustukset ovat peräisin 1960-luvun peruskorjauksen ajalta, ja ne on päivätty 14.4.1964. Vanhimmat rakennuksesta säilyneet julkisivupiirustukset ovat peräisin vuodelta 1987.

Tuusu Niemien vanhan kansakoulun alkuperäinen ulkoasu perustuu selkeään ja symmetriseen klassistiseen sommitteluun. Koristeaiheita on käytetty koulun julkisivussa säästeliäästi, joten julkisivu on hyvin pelkistetty. Sisäänkäyntejä korostaa pilasterit ja kehykset, jotka on rapattu muuta julkisivua karkeammalla rappauksella. Rakennus muodostuu keskiosan kaksikerroksisesta massasta sekä sitä reunustavista yksikerroksisista siivistä, joilla kaikilla on loiva konesaumattu aumakatto. Julkisivut ovat rapattuja ja maalattu vaaleankeltaisiksi, ja sokkeli erottuu maanläheisenä vaaleanruskeana. Ikkunat ja ovet on järjestetty symmetrisesti ja tasapainoisen rytmikkäästi julkisivuille. Pääjulkisivujen ikkunoiden alkuperäisestä mallista ei ole tietoa. Klassillinen tyyli suosi 6-ruutuisia pystyikkunoita, mutta tuuletusikkunalliset ikkunamallit yleistyivät koulurakennuksissa jo 1930-luvulla torjuntakeinona tuberkuloosia vastaan. On mahdollista, että rakennuksen ikkunat ovat alkujaankin

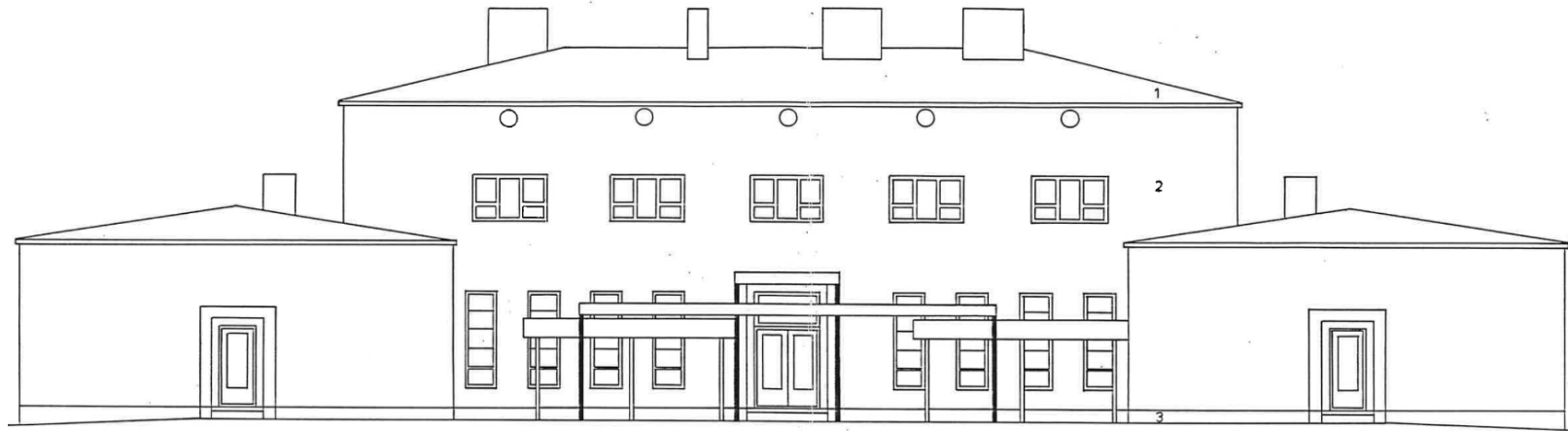
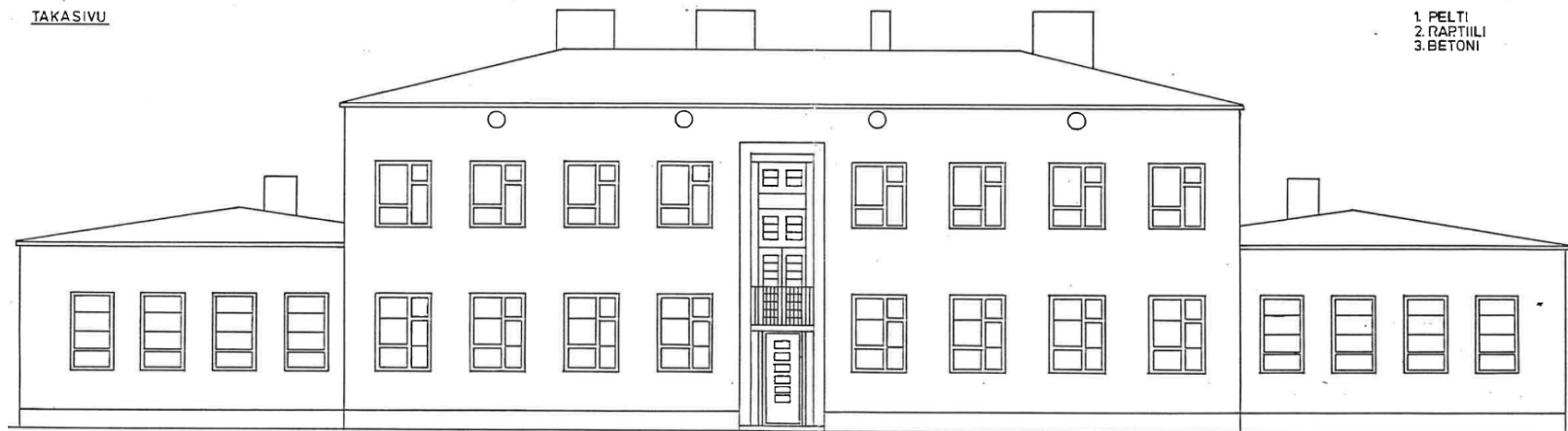
olleet funktionalististen ihanteiden mukaisia ja puitejako vastannut nykyistä. Ulkoasukokonaisuus ilmentää 1920-luvun klassismin koulurakentamisen hillittyä ja arvokasta arkkitehtonista ilmettä, jossa kuitenkin ikkunoiden puitejako on mahdollisesti ollut 1930-luvulla yleistyneen funktionalismin ihanteiden mukaista.

Kuva 34: Asemapiirros 1960-luvun peruskorjauksen ajalta. Koulurakennuksen lisäksi tontilla sijaitsi kellari, sauna ja talousrakennus kaikki koulun luoteispuolella.

Kuva 35 Ilmakuva Tuusniemen kirkonkylän vanhasta kansakoulusta alkuperäisessä asussaan 1960-luvulla. Kuvalähde: Tuusniemen pitäjänkirja. Kuvan omistaa kirjan mukaan Aino Korhonen.

JULKISIVUTAKASIVU

Kuva 36 Rakennuksen koillis- ja lounaisjulkisivut. Piirustukset on laadittu vuonna 1987 peruskorjauksen yhteydessä, ja rakennus on julkisivupiirustuksissa pääosin nykyisessä ulkoasussaan. Piirustuksissa näkyvät takasivun keskiosan porrashuoneen kohdalla olevat ikkunat eivät vastaa nykytilannetta (alempi julkisivukuva). Myös ovet ovat nykypäivänä erilaiset. Kunnassa ei ole säilynyt rakennuksesta vanhempia julkisivukuvia. Lähde: Tuusniemen kunta.

Kuva 37 Rakennuksen luoteis- ja kaakkoisjulkisivut. Piirustukset ovat laadittu vuonna 1987 peruskorjauksen yhteydessä, ja rakennus on julkisivupiirustuksissa pääosin nykyisessä ulkoasussaan. Kunnassa ei ole säilynyt rakennuksesta vanhempia julkisivukuvia. Lähde: Tuusniemen kunta.

5.2 Keskeiset muutokset ulkoasussa

Rakennuksen muodostaa kaksikerroksinen päämassa ja sitä pihanpuolelta rajaavat symmetrisesti siipiosat. Massoitteluun ei ole tehty muutoksia. Merkittävin ulkoasuun heijastuva muutos on ollut oppilasvessojen rakentaminen kellarikerrokseen ja niihin johtavien katettujen ulkoportaiden rakentaminen. Ulkoasua on muuttanut myös pääsisäänkäynnin yhteyteen rakennettu katos. Se ja wc-tilojen portaikkojen katokset yhdessä peittävät ja muuttavat etenkin pääjulkisivun ilmettä.

Muita ulkoasussa näkyviä muutoksia ovat ulko-ovien vaihtaminen 1900-luvun loppupuoliskon tavanomaisiin puuoviin ja ikkunoiden uusiminen. Saatavilla olleen lähtöaineiston perusteella ei selvinnyt, vastaako nykyisten ikkunoiden puitejako alkuperäistä.

Huolto- ja korjaustöitä on tehty vuosikymmenten aikana runsaasti: peruskorjaukset, ilmanvaihtoon ja vesikattoihin liittyvät toimenpiteet sekä ulkoverhouksen kunnostukset kertovat rakennuksen pitkästä ylläpidon historiasta. Silti julkisivun ilme ja arkkitehtoninen kokonaisuus ovat säilyneet suhteellisen alkuperäisinä. Merkittävin julkisivuun vaikuttanut muutos on oppilaskatoksen rakentaminen pääsisäänkäynnin eteen.

Ulkoasuun vaikuttanut korjaushistoriaa:

- täydellinen peruskorjaus 1965, mm. kellarikerroksen wc-tilat ulkoportaineen ja katoksineen
- oppilaskatos pääsisäänkäynnin eteen rakennettu 1982
- täydellinen peruskorjaus 1987 – 1988, ikkunat vaihdettu ja pinnat uusittu
- 1997 – 2004 koneellisen ilmanvaihdon laitteet
- korjaustyöt 2004 – 2011
 - ulkoverhouksen kunnostus ja maalaus (2004)
 - ilmastointia on tehostettu kolmella uudella ilmastointikoneella
 - kuntotutkimuksen edellyttämiä korjauksia kuten vesikaton kunnostusta (2008)
 - korkean osan vesikatto kunnostettu + maalattu, tehty sisäilmatutkimuksen mukaisia korjaustöitä, hankittu luokkiin sisäilmapuhdistimet (2009)
 - matalien osien vesikatot uusittu (2010 – 2011)

Julkisivujen muutoskaaviot

Kuva 38 Julkisivu koilliseen (ylhäällä) ja lounaaseen (alhaalla). 1980-luvulla tehdyt muutokset korostettu kuviin vihreällä värillä.

Kansakoulurakennuksen ikkunat ja ovet on uusittu 1980-luvulla. 1980-luvulla rakennuksen pääjulkisivulle on myös rakennettu oppilaskatos. Kellarikerroksen wc-tiloihin johtavien portaiden katokset saattavat olla jo wc-tilojen rakentamisen ajalta 1960-luvulta. Siipiosien vesikatteet on rakennuksesta laaditun kuntotutkimusraportin mukaan (Sisäilmatalo Kärki Oy, 15.9.2017) todennäköisesti uusittu vuoden 1987 peruskorjauksen yhteydessä. Rakennuksesta tehdyn korjattavuusarvion (FCG Suunnittelu ja tekniikka, 7.12.2015) mukaan korkean osan vesikattoa ei ole uusittu.

Kuva 39 Julkisivu luoteeseen (ylhäällä) ja kaakkoon (alhaalla). 1980-luvulla tehdyt muutokset korostettu kuviin vihreällä värillä.

Kansakoulurakennuksen ikkunat ja ovet on uusittu 1980-luvulla. 1980-luvulla rakennuksen pääjulkisivulle on myös rakennettu oppilaskatokset. Siipiosien vesikatteet on rakennuksesta laaditun kuntotutkimusraportin mukaan (Sisäilmatalo Kärki Oy, 15.9.2017) todennäköisesti uusittu vuoden 1987 peruskorjauksen yhteydessä. Rakennuksesta tehdyn korjattavuusarvion (FCG Suunnittelu ja tekniikka, 7.12.2015) mukaan korkean osan vesikattoa ei ole uusittu.

5.3 Rakennuksen alkuperäiset sisätilat

Entisen kansakoulun tilaratkaisu pohjautuu sivukäytäväratkaisuun, jossa aulamaisen käytävän toiselle sivulle on sijoitettu luokkatilat ja pääportaikko. Pääsisäänkäynti sijoittuu käytävän keskelle. Tuulikaappi jakaa käytävän kahteen symmetriseen osaan. Käytävän ikkunaseinällä on ollut varattuna tilaa vaatenaulakoille. Käytävän päissä on siipiosissa luokahuoneet sekä aputiloja. Kaakkoispäädyssä on ollut opetusvälinevarasto sekä ilmeisesti alkujaan keittiöstä ja huoneesta koostunut asunto, johon on vanhimmissa vuoden 1964 piirustuksissa käsin kirjoitettu ”vastaanotto” ja ”odotushuone”. Luoteispäädyssä puolestaan oli alkujaan koulukeittiö sekä vahtimestarille tarkoitettu huoneesta ja keittokomerosta koostuva asunto sekä portaat kellarikerrokseen.

Yhteensä luokkatiloja oli alkujaan kuusi. Suuret ikkunat oli suunniteltu tuomaan luokkiin valoa. Luokahuoneet ovat olleet n. 50–60 m² kokoisia yli 3 metriä korkeita tiloja. Luokahuoneiden kiviseinät ovat olleet vaaleilla sävyillä maalattuja. Käytävän ja luokahuoneiden lattiat ovat alun perin olleet tervatut ennen kuin ne pystyttiin maalaamaan.

Pääportaikko rakennuksen lounaisseinustalla on pelkistetty, valoisa tila, jonka ulkoseinän puoleinen seinä on kaareva. Porraskäytävän kautta on kulku ulos, kellariin, toisen kerroksen asuntoihin ja ullakolle. Ensimmäisen ja toisen kerroksen välitasanteella on Kuopiontien suuntaan aukeava parveke. Alkujaan parvekkeelta on avautunut avoin peltomaisema.

Toiseen kerrokseen sijoitetut opettajien asunnot on ryhmitelty keskeisesti sijaitsevan porraskäytävän ympärille. Yläkerran luoteispäädyssä on alkujaan ollut isompi kolmen huoneen ja keittiön asunto, kaakkoispäädyssä puolestaan on ollut kaksi asuntoa, joista toisessa on ollut kaksi ja toisessa yksi huone keittiön lisäksi. Asunnoissa

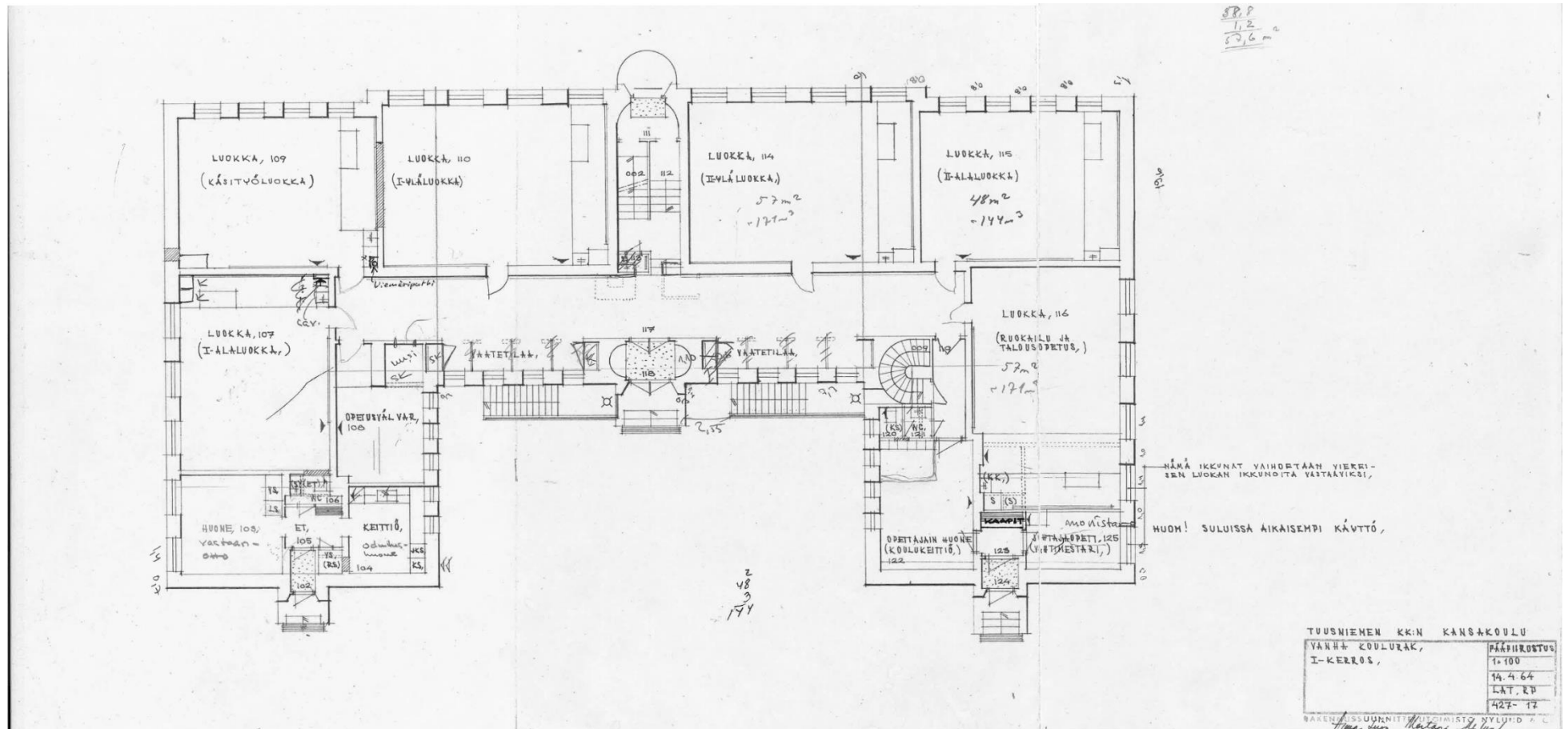
ei ole alkujaan ollut wc-tiloja. Porraskäytävää vastapäätä asuntojen välissä on alkujaan sijainnut kirjastohuone, jonne on ollut porraskäytävästä ovi.

Rakennuksen kellaritiloihin on alkujaan sijoitettu keskuslämmityksen vaatimat tilat ja talouskellarit. Kellariin on alkujaankin johtanut kaksi portaikkoa. Suurin osa rakennuksen alustasta on ollut kaivamatonta.

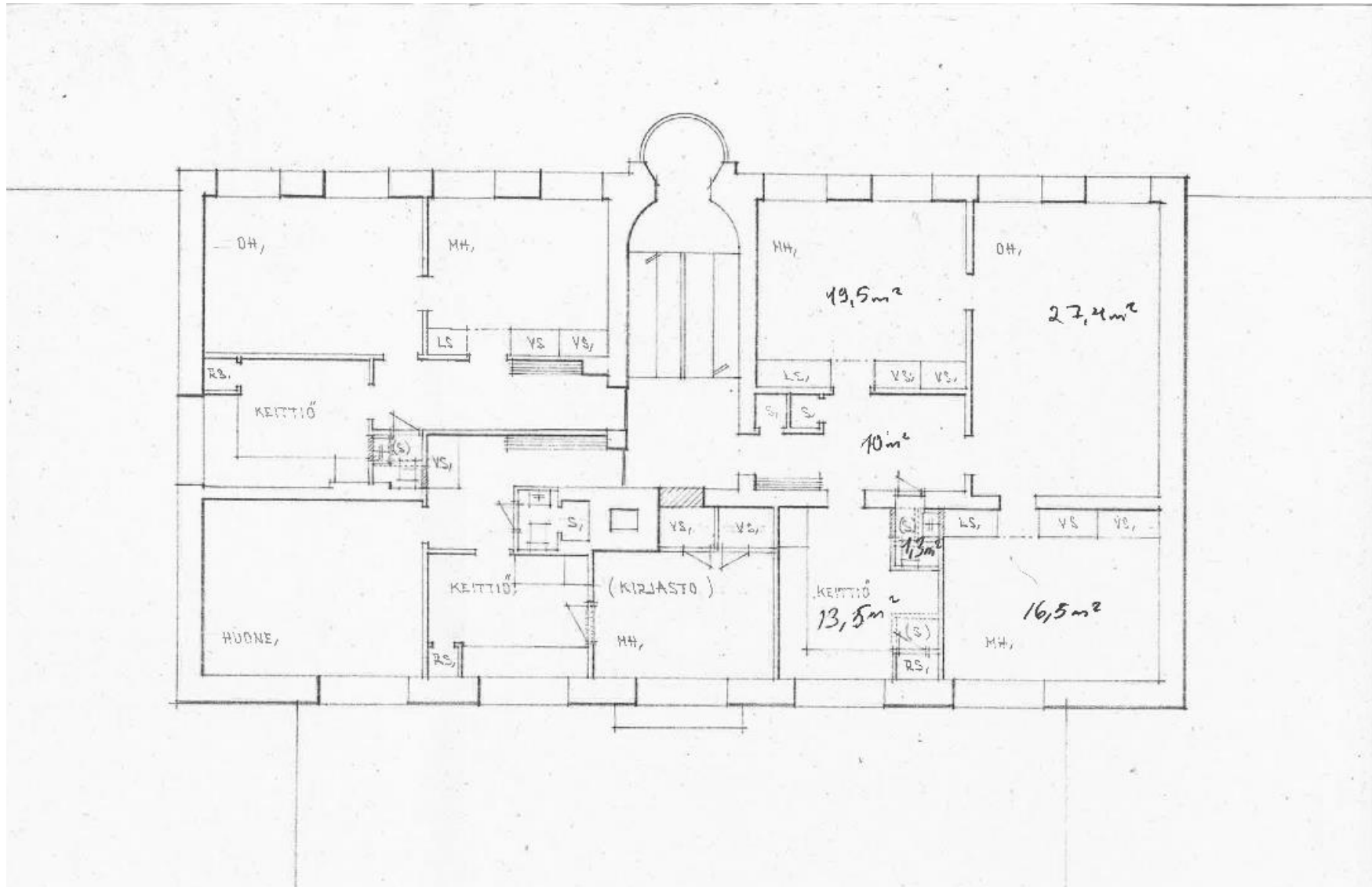
Ullakko on alkujaankin ollut kylmä ja matala tila.

Sisätiloissa on säilynyt lukuisia alkuperäisiä yksityiskohtia, kuten väliovia karmeineen, heloituksineen ja lukkoineen sekä komeroita ovineen. Osaan ovista on kuitenkin vaihdettu mm. kahvoja ja uusittu lukkoja. Myös portaiden kaiteiden metalliosat ovat alkuperäisiä.

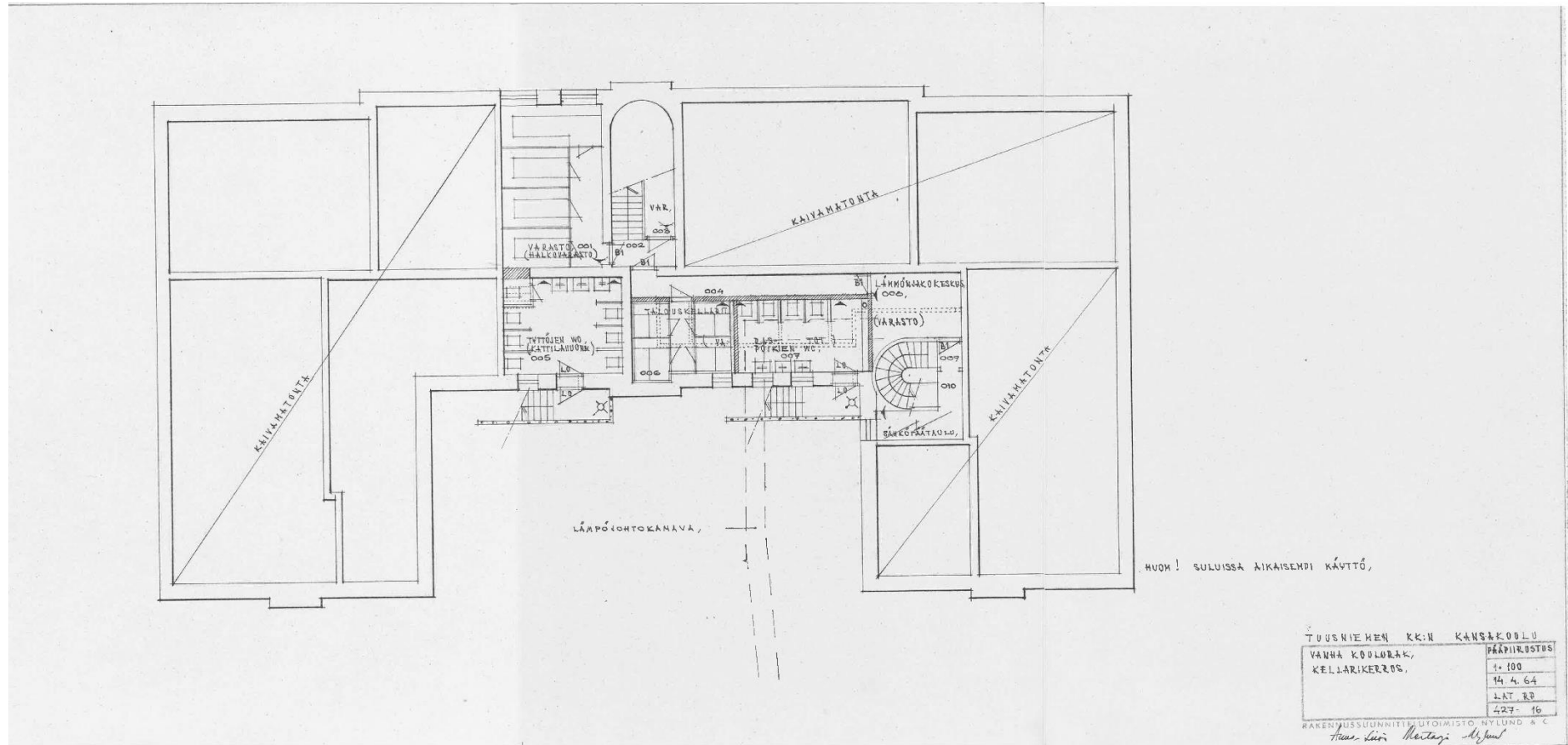
Seinät ja sisäkatot ovat alkujaan olleet vaaleaksi maalattuja. Lattiat ovat olleet puulattioita.

Kuva 40 Ensimmäisen kerroksen pohjapiirros, päivätty 14.4.1964. Piirustus on peräisin rakennuksen ensimmäisen peruskorjauksen ajalta. Pohjapiirroksesta on kuitenkin luettavissa huonetiloihin tehty muutokset ja aiempi käyttötarkoitus. Kunnassa ei ole säilynyt rakennuksesta vanhempia pohjapiirroksia. Lähde: Tuusniemen kunta.

Kuva 41 Toisen kerroksen pohjapiirros, päivätty 14.4.1964. Piirustus on peräisin rakennuksen ensimmäisen peruskorjauksen ajalta. Pohjapiirroksesta on kuitenkin luettavissa huonetiloihin tehtyt muutokset ja aiempi käyttötarkoitus. Kunnassa ei ole säilynyt rakennuksesta vanhempia pohjapiirroksia. Lähde: Tuusniemen kunta.

Kuva 42 Kellarikerroksen pohjapiirros, päivätty 14.4.1964. Piirustus on peräisin rakennuksen ensimmäisen peruskorjauksen ajalta. Pohjapiirroksista on kuitenkin luettavissa huonetiloihin tehdyt muutokset ja aiempi käyttötarkoitus. Kunnassa ei ole säilynyt rakennuksesta vanhempia pohjapiirroksia. Lähde: Tuusniemen kunta.

5.5 Keskeiset muutokset sisätiloissa

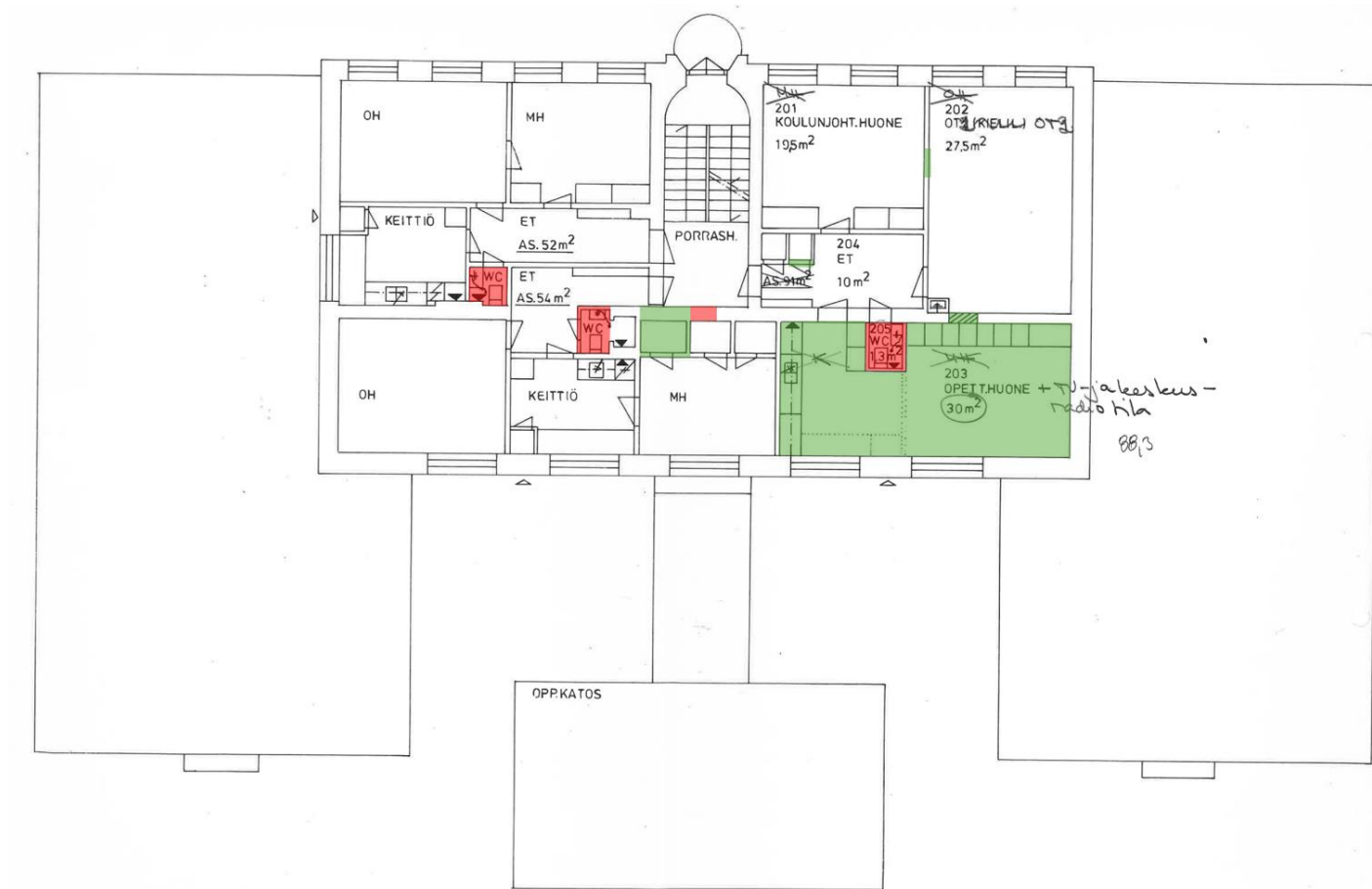
Rakennukseen asennettiin sähköt 1940-luvun puolella välissä.

Rakennuksen kellariin on rakennettu 1960-luvulla oppilas-wc:t. Sisäänkäynti kellarin saniteettitiloihin on pääsisäänkäynnin viereltä 1960-luvulla rakennettujen ulkoportaiden kautta. Tyttöjen vessoihin on oma sisäänkäynti portaineen, ja poikien vessaan omansa. Saniteettitilojen lisäksi kellarissa sijaitsee varastoja ja 1960-luvulla rakennettu lämmönjakokeskus, joihin on järjestetty kulku rakennuksen keskiosassa sijaitsevan porrashuoneen kautta ja luoteen puoleisessa siivessä sijaitsevasta portaikosta. Kellarin tilat ovat vain vähän yli kaksi metriä korkeita ja ahtaita. Käytävät ovat hyvin kapeita. 1960-luvulla on rakennettu wc-tiloja myös maantasokerrokseen ja toisen kerroksen opettajien asuntoihin. Vessoja on rakennettu pääsääntöisesti vanhoihin säilytyskomeroihin.

Myöhempinä vuosikymmeninä tilajakoa on muutettu vähäisesti. Yläkerran luoteispäädyssä sijaitsevasta opettajanasunnosta on purettu väliseinä ja kaapistojen siten, että luoteisimmassa nurkassa sijaitseva makuuhuone on yhdistetty viereiseen keittiötilaan. Samalla opettajan makuuhuoneesta on tukittu oviaukko olohuoneeseen, eristäen olohuone muusta asunnosta. Yläkerran asuntojen tiloista on tehty myöhemmin luokkahuoneita ja opettajainhuoneita. Alakerrassa on tehty väliseinämuutoksia muun muassa luoteen puolella sijaitsevan siiven isompaan luokkatilaan ja vanhaan koulukeittiöön, jonne on rakennettu pesutilat. Rakennuksen kaakkoispäädyssä sijaitsevan luokkahuoneen 107 takaseinään on puhkaistu oviaukko, joka vie pienempään tilaan, joka on alun perin toiminut terveydenhoitajan vastaanottona.

Sisätiloihin vaikuttanutta korjaushistoriaa:

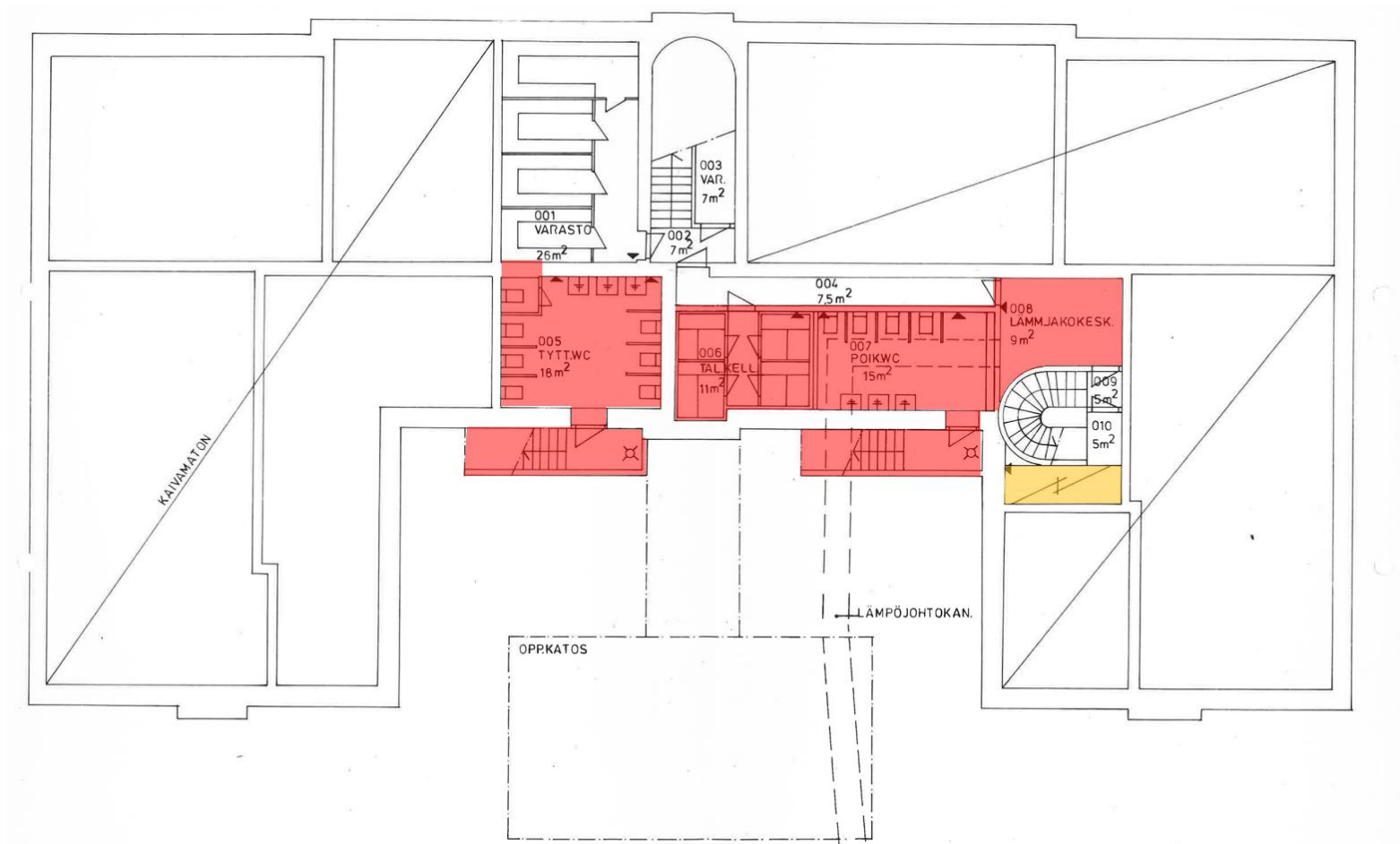
- peruskorjaukset:
 - rakennuksen sähköistys 1940-luvulla
 - wc-tilat 1960-luvulla
 - täydellinen peruskorjaus 1965
 - täydellinen peruskorjaus 1987 – 1988, suihkutilat opettajainhuoneen viereen
 - korjaustyöt 1997 – 2004
 - koneellinen ilmanvaihto
 - viemäriverkoston uusiminen
 - wc-tilojen saneeraus
 - patteriverkoston termostaattiventtiilien uusinta
 - kiinteistön liittäminen kaukolämpöön omalla vaihtimella
 - vesijohtoliittymän uusiminen
 - korjaustyöt 2004 – 2011
 - matalien osien vanhan lämpöeristeen osittainen poisto + uuden lisäys (2006)
 - ilmastointia on tehostettu kolmella uudella ilmastointikoneella kanavistointiin – tehty muutos- ja kuntotutkimuksen edellyttämiä korjaustoimia (2007)
 - lisälämpöeristetty matalia osia (2008)
 - hankittu luokkiin sisäilmapuhdistimet (2009)
 - ylläpitokorjaukset 2012 – 2014
 - tehty tiivistyskorjauksia savukokeisiin perustuen
 - 2 luokkaan on tehty alapohjaan koneellinen poistoilmanvaihto

Kuva 44 Vanhan kansakoulurakennuksen toinen kerros. 1960-luvulla tehdyt muutokset korostettu kuvaan **punaisella** värillä ja 1980-luvulla tehdyt muutokset korostettu kuvaan **vihreällä** värillä. Taustalla tuorein pohjapiirros vuodelta 2005.

1960-luvulla opettajien asuntojen eteisiin on rakennettu wc-tilat. WC-tilat on rakennettu entisiin siivous-/säilytyskomeroihin. Lisäksi yksi oviaukko on muurattu umpeen porrashuoneessa.

1980-luvulla on pistetty umpeen oviaukkoja suurimmassa opettajanasunnossa. Samalla suurimman opettajanasunnon keittiön ja makuuhuoneen välistä on purettu seinä, ja tilat on yhdistetty koulun opettajainhuoneeksi/TV- ja keskusradiotilaksi. Rakennuksen rungon keskeltä porrashuoneen seinältä on purettu kookas hormi. Hormin paikalla on nykyään säilytyskomero.

Kuva 45 Vanhan kansakoulurakennuksen kellarikerros. 1940-luvulla tehtyt muutokset korostettu kuvaan **keltaisella** värillä ja 1960-luvulla tehtyt muutokset korostettu kuvaan **punaisella** värillä.

Kansakoulurakennus sähköistettiin 1940-luvulla. Silloin rakennettiin kellarikerrokseen ensimmäinen sähköpääkeskus.

1960-luvulla rakennukseen rakennettiin WC:t. Kellariin rakennettiin oppilas-WC:t. Vasemmanpuoleinen tyttöjen WC (huone 005) rakennettiin entiseen kattilahuoneeseen, ja samalla tukittiin kulkuaukko viereiseen varastoon (huone 001), joka alkujaan on ollut halkovarasto. Poikien WC (huone 007) rakennettiin silloisen talouskellarin tiloihin, ja talouskellaria pienennettiin puolella. Lämmönjakokeskus on rakennettu entisen talouskellarin nurkkaan. Kellarin WC-tiloihin rakennettiin ovet ja ulkoportaat rakennuksen pääjulkisivulle pääsisääkäynnin molemmille puolille.

5.6 Rakenteet

Rakennuksesta on laadittu korjattavuusarvio vuonna 2015 (FCG Suunnittelu ja Tekniikka Oy) ja kuntotutkimus vuonna 2017 (Sisäilmatalo Kärki Oy). Raporteissa on selvitetty kohteen rakenteet ja niiden kunto sekä pintamateriaalit.

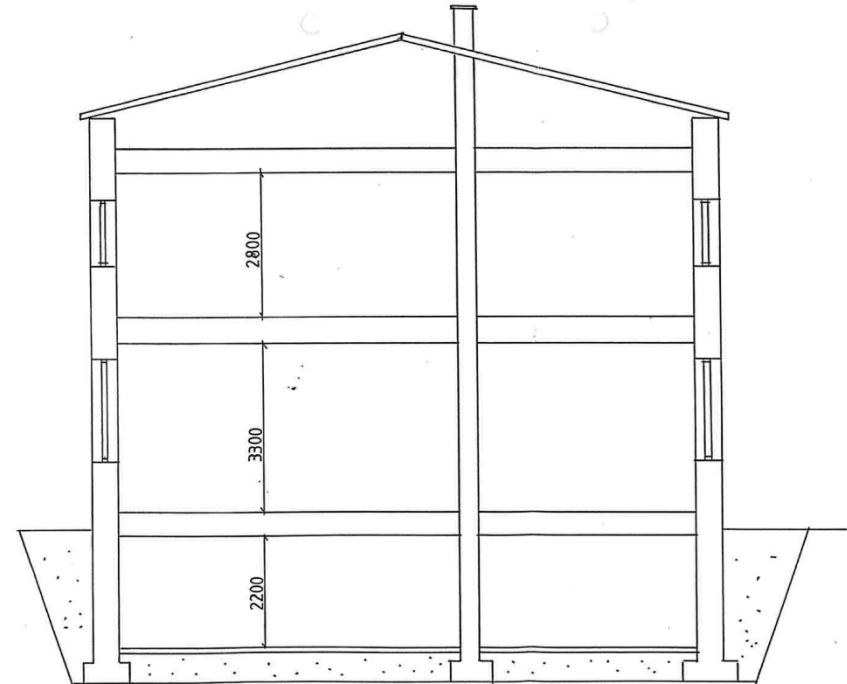
Rakennus on pääosin massiivitiilirakenteinen, ja ulkoseinien paksuus on noin 500 mm. Osassa ulkoseinistä, ikkunoiden alapuolella on tiili-puukuitulevy-tiilirakenne. Julkisivut ovat rapattuja.

Osa luokkatilojen latioista on puukorokelattioita, joissa betonilaatan päällä on eriste ja puurakenne. Osa alapohjista on maanvaraisia betonilaattoja.

Välipohjarakenne on teräsbetonirakenteinen alalaattapalkisto.

Yläpohja on puurakenteinen, ja eristeinä on käytetty luonnonmateriaaleja.

Rakennuksessa on osittainen kellarikerros, jonka maanvastaiset seinät ovat pääosin betonirakenteisia. Kellarin maanpaineiseinissä on tyypillisesti betonirakenne, jossa on välissä pikisively, ja betonirakenteiden takana hiekkatäyttöä. Salaoitus ja ulkopuoliset vedeneristykset puuttuvat käytännössä kokonaan.

Kuva 46 1980-luvulta peruskorjauksen yhteydessä laadittu leikkauspiirustus

5.7 Talotekniikka

Rakennus on alun perin suunniteltu toimimaan painovoimaisella ilmanvaihdolla. Koneellinen ilmanvaihto on asennettu vaiheittain 2000-luvulla, ja rakennuksessa on nykyään kolme ilmanvaihtokonetta. Ilmanvaihtoputkistot ovat näkyvillä rakennuksen jokaisen tilan katossa.

Ikkunoiden alla ja eteisissä sekä porrashuoneissa on seinään lovetut tilat lämpöpattereille. Ensimmäisen kerroksen käytävällä on laitekomeroita sähkökaapeille ja ryhmäkeskuksille.

Rakennuksen seinissä kulkee paikoin pinta-asennettuja sähköjohtoja.

6 RAKENNUKSEN NYKYTILA JA SÄILYNEISYYS

6.1 Julkisivut

Rakennus on sommiteltu symmetrisesti. Se muodostuu kaksikerroksisesta (lisäksi ullakko ja kellari) osasta sekä sen kummallekin puolelle symmetrisestisijoittuvista yksikerroksisesta siivestä.

Kansakoulun julkisivuilla on rapattu pinta, joka on maalattu vaalean keltaisella. Sökkeli on päällystetty omalla rappauksellaan ja se on käsitelty vaalean rusehtavalla sävyllä.

Ikkunat ja ovet/sisäänkäynnit on sommiteltu pääosin symmetrisesti rakennuksen julkisivuille. Yksikerroksisten siipiosien sivuilla sijaitsevat ikkunat ovat rakennusmassaan nähden ainoat epäsymmetrisesti sijoitellut. Ikkunoiden välinen jaotus on tasainen ja edes sisäänkäynnit eivät riko symmetriää. Opetuskerrosten ikkunoissa toistuu eri kokoiset suorakaiteen muodot, mutta ullakon alareunalle vesikaton rajan tuntumaan on sijoitettu myös pieniä pyöreitä ikkunoita. 1. kerroksen ikkunat ovat kauttaaltaan sekä 2. kerroksen ikkunat takajulkisivulla ovat pystysuuntaisia ja niiden puitejako on osassa symmetrinen 3/4/5 osaan jaettu sekä osassa epäsymmetrinen. 2. kerroksen ikkunat etujulkisivulla (5 kpl) ovat ainoat vaakasuuntaan sommitellut, ja niiden puitejako on vaakasuunnassa symmetrinen ja pystysuunnassa epäsymmetrinen.

Kansakoulun ikkunoiden puitejakoa on mahdollisesti muutettu. Klassisen tyyliuunnan ikkunat olivat lähes poikkeuksetta tasaisella kuuden ruudun ruutujaolla sekä toisinaan myös neljän tai kahdeksan. Lisäksi näille ikkunoille oli tyypillistä, että ne olivat mittasuhteiltaan

korkeampia kuin mitä niiden leveys. On kuitenkin myös mahdollista, että ikkunat on alun perinkin sommiteltu nykyisen puitejaon mukaisina. 1930-luvulla ja etenkin funktionalistisessa suunnittelussa yleistyi myös pienempien tuuletusikkunoiden käyttö osana puitejakoa, etenkin koulu- ja sairaalarakennuksissa, sillä tilat piti saada tuuletettua tehokkaasti. Alkuperäisten piirustusten puuttuessa ikkunoiden historia jää kuitenkin arvoitukseksi. Selvitystyön yhteydessä rakennuksesta löytyneistä vanhoista valokuvista ei erotu ikkunoiden puitejako.

Sisäänkäyntejä sijaitsee 1. kerrokseen korkeamman rakennusmassan kummallakin puolen keskellä ja kummankin siipiosan päässä sekä kellarikerrokseen pääjulkisivulla (2 kpl portaikkoja maan alle). Ovet on vanhemmissa piirustuksissa esitetty symmetrisinä ja koristeellisempina kuin mitä ne nykytilanteessa ovat. Pääjulkisivun sisäänkäynnin, ns. pääsisäänkäynnin ovi on kaksilehtinen ja lehdet ovat symmetriset, pl. vasemmasta lehdestä puuttuva kahva. Takapuolen rappukäytävään johtava ovi on epäsymmetrinen, sivulehden ollessa kapeampi kuin päälehti. Siipiosien ovet ovat yksilehtiset. Kaikissa edellä mainituissa ovissa on yksiruutuiset ikkunat, joskin pääoven ikkunat on peitetty sekä niiden karmit ja puitteet on maalattu valkoiseksi. Kellarikerroksen ovet ovat muuten samanlaiset yksilehtiset valkoiseksi maalatut ikkunalliset ovet, mutta niissä on hieman pienemmät ikkunat kuin muissa.

Kuva 47 Rakennusmassa kuvattuna edestä.

Kuva 49 Idän puoleinen yksikerroksinen siipiosa, taustalla kaksikerroksista osaa.

Kuva 48 Rakennusmassa kuvattuna etuviistosta.

Kuva 50 Lännen puoleinen siipiosa.

Kuva 51 Julkisivun rappausdetaljiikkaa.

Kuva 52 Tiiliseinän päällä oleva rappauskerros on noin sentin paksuinen.

Kuva 53 Julkisivun rappaus on paikoin rapistunut. Alta näkyy tiiliseinä.

Kuva 54 Rakennuksen takajulkisivu.

Kuva 56 Rakennuksen takajulkisivu.

Kuva 55 Rakennuksen takajulkisivu.

Kuva 57 Takajulkisivun sisäänkäynti rappukäytävään parvekkeineen. Sisäänkäyntiä korostaa pieni sisäänveto ja muusta julkisivusta ulkoneva kehys.

Kuva 58 Takajulkisivun sisäänkäynnin detajjikkaa. Sisäänkäynnin kehyksen rappaus on karkea, kun taas seinissä rappaus on sileä.

Kuva 59 Takajulkisivun sisäänkäynnin detalleja. Rappaus oven reunuksen ympärillä on ollut karkeampi kuin seinillä.

Kuva 60 Sisäänkäynti luoteiseen siipiosaan. Myös siipiosien ovia kehystää ulkoneva reunus, jossa rappaus on karkeampi kuin muualla seinillä korostamassa sisäänkäyntiä.

Kuva 61 Sisäänkäynti kaakkoiseen siipiosaan on samanlainen kuin luoteiseen.

Kuva 62 Pääsisäänkäynnin eteen rakennettu katos. Katoksen alapinta on valkoiseksi maalattua sahattua lautaa. Julkisivun alkuperäinen sommittelu ja detalleja jäävät katosten taakse piiloon.

Kuva 63 Siipiosien väliin jäävä "sisäpiha".

Kuva 64 Siipiosien väliin jäävä "sisäpiha".

Kuva 65 Portaat kellarikerroksen poikien vessan ovelle.

Kuva 66 Portaat kellarikerroksen tyttöjen vessan ovelle.

Kuva 67 Pääsisäänkäynti. Ikkunat ovissa on tukittu.

Kuva 68 Ulkovalaisindetaljiikkaa. Valaisin on 1900-luvun alun barn light -tyylinen, mutta minimalistisuutensa vuoksi tuskin alkuperäinen. Sähkötkin rakennus sai vasta 1940-luvulla.

Kuva 69 Vesiletkun liitin.

Kuva 70 Hätäpoistumistien tikkaat julkisivulla.

6.2 Vesikatto

Kansakoulussa on loiva aumakatto, jossa on konesaumattu peltikate. Kaksikerroksisen rakennusmassan kate on maalattu rusehtavaksi, yksikerroksisissa siipiosissa kate on maalaamaton. Maalaamattomat osat vaikuttavat hiljattain uusituilta. Räystäskourut ja syöksytorvet ovat myös tumman rusehtavat.

Kuva 71 Kuvassa näkyy, mitkä osat katosta on maalattu ja mitkä ovat jääneet käsittelemättä.

Kuva 72 Sisäpihan katoksilla on tasakatto ja huopakate.

Kuva 73 Myös savupiippujen peltiosat on jätetty maalaamatta siipiosien katoilla.

Kuva 74 Matalan siipiosan liittyminen korkeampaan rakennusosaan.

Kuva 75 Räystäiden alapinnat on huoliteltu julkisivun mukaisiksi.

6.3 Parvekkeet

Rakennuksen takajulkisivulla, sisäänkäynnin päällä rappukäytävässä on pieni puoliympyrän muotoinen tuuletusparveke. Parveke on katettu, mutta katto on sommiteltu n. 1,5 kerrosta parvekettä korkeammalle, joten se ei kovin paljon suojaa parvekkeelle anna. Sekä parvekkeen lattiaan että katoksena on ohut betonilaatta. Parvekkeella on ohuista metallipinnoista koostuva kaide, jonka pinnojen välit eivät täyttäisi enää nykypäivän standardeja.

Parvekkeen ja sen katoksen sirous ja muoto viittaa tyyllillisesti enemmän funktionalismiin kuin klassismiin. Sisäänkäynnin korostaminen katoksin on kuitenkin klassismille hyvin tyypillistä.

Kuva 76 Etelän puolella sijaitsevan parvekkeen alapinta. Siro parvekelaatta on n. 15 senttimetriä paksu, mikä on ollut aikakauden rakentamiselle tyypillistä.

Kuva 77 Parveke ja katos rakennuksen lounaisjulkisivussa.

Kuva 78 Parvekkeen lattiapinta on paljasta betonia. Kuvassa näkyy myös kaidepinnojen sirous sekä harva välitys, joka on ollut aikakaudelle tyypillistä.

6.4 Ikkunat

Kaikkien ikkunoiden karmit ja puitteet on maalattu valkoisiksi. Vesipellit on maalattu tumman harmaiksi. Vuorilautoja, koristerimoitusta tai muita koristeaihteita ei ole. Osa puitteista on ns. valepuitteita, eli puite on ohut lasin päälle asetettu rima ja lasi sen alla on suurempi kuin mitä sommitelma antaa ymmärtää.

Kuva 79 Etujulkisivu. Sisäänkäynnin päälle rakennettu katos peittää 1. kerroksen ikkunat. 1. kerroksen ikkunat etujulkisivulla ovat kapeita pystyikkunoita, jotka on jaettu pystysuunnassa viiteen osaan. Yläkerran ikkunat ovat symmetrisiä kolmijakoisia vaakaikkunoita, joiden reunimmaisten osien alareunassa on tuuletusikkunat.

Kuva 80 Takajulkisivu. Kaksikerroksisen rakennusmassan ikkunoiden puitejako on epäsymmetrisiä molemmissa kerroksissa. 1-kerroksisten siipien ikkunat on jaettu neljään osaan pystysuunnassa.

Kuva 81 Takajulkisivun yläkerran epäsymmetrisissä ikkunoissa on sivulla ja alareunassa tuuletusikkunat. Ullakkokerroksessa on pyöreät pienet ikkunat.

Kuva 82 Yksikerroksisen siiven (idän puoleinen) sivun ikkunoita. Puitejako on epäsymmetrinen. Ikkunoissa on sivulla ja alareunassa tuuletusikkunat, lisäksi kolmessa korkeammassa ikkunassa on koristelista isoimmassa ruudussa. Kahdessa matalammassa ikkunassa ei ole koristelista isoimmassa ruudussa.

Kuva 83 Yksikerroksisen siiven (lännen puoleinen) sivun ikkunoita. Tässä siivessä ikkunat ovat kaikki samankokoisia.

Kuva 84. Kuva rakennuksen sisäpihalta, keskellä yksikerroksisen siipiosan kapeita ja korkeita ikkunoita.

Kuva 85 Etujulkisivun toisen kerroksen ikkunadetaljiikkaa sekä ullakkokerroksen pyöreä pikkuikkuna. Toisen kerroksen ikkunan molemmin puolin näkyy painovoimaisen ilmanvaihdon tuuletusaukot.

6.5 Sisätilat

Rakennuksen sisätiloihin saavutaan koillisen julkisivun keskiosassa sijaitsevan pääsisäänkäynnin kautta. Sisään astuttaessa ensimmäinen tila on pieni tuulikaappi, jonka jälkeen suoraan edessä on porrashuone, josta pääsee kellariin tai ylempiin kerroksiin. Näkymä sisäänkäynniltä on hieman sulkeutunut ja ahdas. Varsinaista aulaa ei ole, vaan tuulikaapin jälkeen astutaan n. 30 metriä pitkään käytävään/oppilaseteiseen, joka johtaa oikealle ja vasemmalle luokkahuoneisiin. Näkymä käytävältä korostaa rakennuksen symmetriaa: tilat jakautuvat symmetrisesti pääsisäänkäynnin molemmin puolin. Käytävän katossa on nykyään esillä ilmanvaihtokoneremontin aikana asennettuja suuria pinta-asennettuja ilmanvaihtoputkia. Käytävältä on isoja ikkunoita koillisen suuntaan. Koillissivulla käytävällä on vaatteiden säilytystilaa ja sähkökaappeja.

Ensimmäisessä kerroksessa on kuusi luokkahuonetta. Osa luokkahuoneista on ollut 2010-luvulla kansalaisopiston ja lukion käytössä ennen rakennuksen kylmilleen jättämistä. Luokkahuoneet ovat valoisia, sillä niissä on kaikissa neljä suurta ikkunaa tuomaan luonnonvaloa. Luokkahuoneet ovat n. 50–60 m² kokoisia yli 3 metriä korkeita tiloja. Luokkahuoneiden kiviseinät ovat vaaleilla sävyillä maalattuja. Luokkahuoneiden lisäksi ensimmäisessä kerroksessa on sijainnut opettajainhuoneita, terveydenhoitajan vastaanotto, koulukeittiö ja vahtimestarin huone. Luokkahuone 107 on yhdistetty leveällä kulkuaukolla entiseen terveydenhoitajan vastaanottoon, joka on sijainnut siipiosan itänurkassa. Käytävän ja luokkahuoneiden lattiat ovat muovimattopintaisia.

Porrashuone on pelkistetty, valoisa tila, jonka keskitasanteella on pieni terassi Kuopiontien suuntaan (alun perin pelkästään peltomaisema, Kuopiontie rakennettiin myöhemmässä vaiheessa). Toiseen kerrokseen saavuttaessa porrastasanteelta on käynti entisiin opettajien asuntoihin. Rakennuksen yläkerrassa on nykypäivänä kaksi asuntoa, joita ei ole muutettu opetustiloiksi. Johtajaopettajan asuntoon on rakennettu opettajainhuone/TV- ja keskusradiotila sekä kieliluokka. Yläkerran asunnoissa on erilliset makuuhuoneet, keittiöt ja olohuoneet. Kaakon puoleisessa päädyssä sijaitsevat asunnot ovat olleet pienempiä yhden makuuhuoneen asuntoja, kun taas luoteen puoleisessa päädyssä sijaitsevassa asunnossa on ollut kaksi makuuhuonetta. Yläkerran asuntojen eteisiin on rakennettu pienet wc-tilat 1960-luvulla.

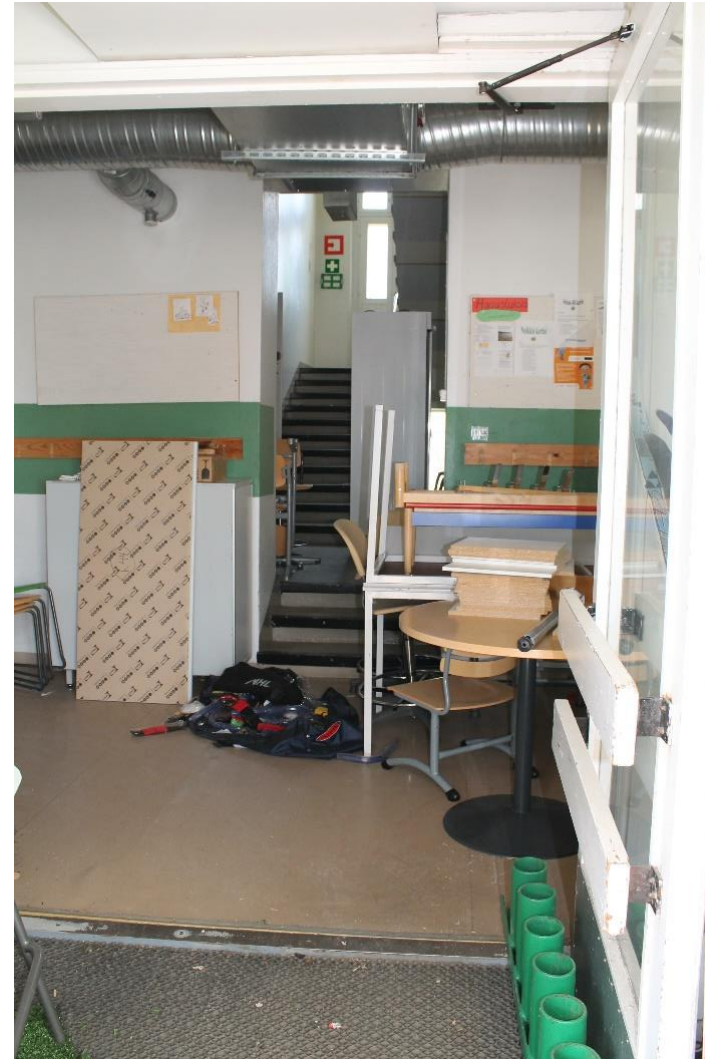
Rakennuksen ullakko on kylmää ja matalaa tilaa. Ullakolla on näkyvissä ulkoseinän tiilirunko ja tiilihormit sekä yläpohjan betoniholvi.

Kellarissa sijaitsee lämmönjakohuone ja vanha sähköpääkeskus, oppilaiden wc-tilat ja varastoja.

6.5.1 1. kerros

Kuva 86 Ensimmäisen kerroksen pääsisäänkäynti.

Kuva 87 Sisääntulonäkymä rakennuksen tuulikaapista kohti porrashuonetta.

Kuva 88 Pääsisäänkäynnin yhteydessä oleva tuulikaappi.

Kuva 89 Tuulikaapissa on puukehyksiset lasiovet.

Kuva 90 Tuulikaapin katossa on näkyvillä vesijohtoja ja muuta tekniikkaa.

Kuva 91 Tuulikaapin sivuseinissä on puolisyylinterin muotoiset syvennykset molemmin puolin.

Kuva 92 Porrashuonenäkymä ensimmäisen kerroksen käytävältä.

Kuva 93 Näkymä ensimmäisen kerroksen käytävältä kohti kaakkoispäädyn luokkatiloja.

Kuva 94 Kuvan vasemmassa reunassa kalusteiden takana on siivouskomero, oikeassa reunassa kaakkoispäädyn luokkahuoneiden ovia.

Kuva 95 Käytävän katossa on esillä ilmanvaihtoputket ja vesijohdot.

Kuva 96 Käytävällä on korkeat ikkunat koilliseen pihalle päin. Sisäpihalla sijaitsevien kellarinportaiden päälle rakennetut katoksen peittävät suuren osan käytävän ikkuna-aukoista.

Kuva 97 Siivouskomero ja vanhoja luokahuonekalusteita.

Kuva 98 Käytävän maalattujen seinien värimaailma on valkovihreä. Vihreä väri on samaa sävyä luokahuoneiden vihreiden ovien kanssa. Värimaailma ei ole alkuperäinen.

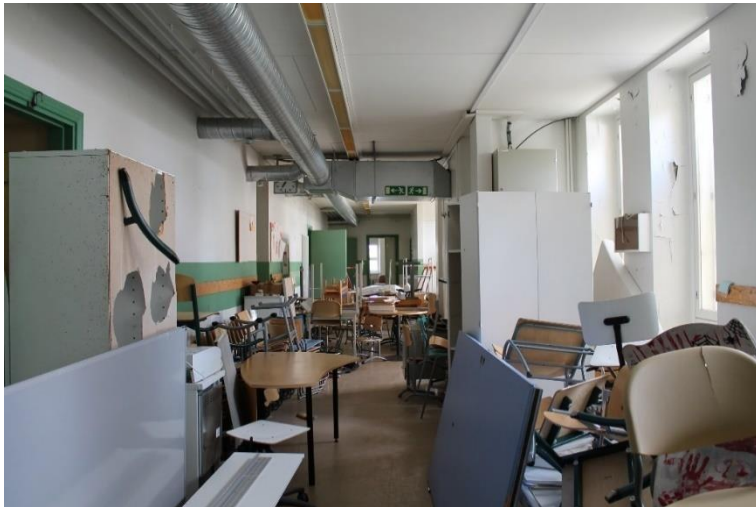
Kuva 99 Käytävällä on ruskea muovimatto.

Kuva 100 Näkymä siivouskomeroon.

Kuva 101 Käytävän pystysuuntaisten ikkunoiden alaosassa on matalat tuuletusosat.

Kuva 102 Näkymä ensimmäisen kerroksen käytävää pitkin luoteispäädyn luokkahuoneita kohti. Pystysuuntaisista ikkunoista tulee luonnonvaloa sisään käytävään.

Kuva 103 Luokkahuoneen vihreäksi maalattu puuovi ja oviaukon listoitut.

Kuva 104 Luokkahuone 107 ensimmäisen kerroksen käytävän kaakkoispädyssä matalan siiven keskiosassa.

Kuva 105 Luokkahuoneen 107 takaseinään on puhkaistu aukko tilaan, joka on alun perin toiminut terveydenhoitajan vastaanottotilana.

Kuva 107 Luokkahuoneen 107 ikkunalaudat on laatoitettu valkoisilla laatoilla.

Kuva 106 Luokkahuoneisiin tulee hyvin luonnonvaloa suurista ikkunoista.

Kuva 108 Entisen vastaanottotilan nurkassa on pieni erillispatteri. Kuvan oikeassa reunassa näkyy ikkunan alle syvennykseen sijoitettu keskuslämmityspatteri.

Kuva 109 Entisessä vastaanottotilassa on vesipiste ja kiinteää kaappitilaa.

Kuva 111 Jälkeen päin puhkottu kulkuaukko näkyy mm. muovimattojen listoituksissa.

Kuva 110 Näkymä vastaanottotilasta luokahuoneeseen 107.

Kuva 112 Näkymä vastaanottotilasta eteisen läpi matalan siipiosan keittiötilaan. Kuvassa oikealla on tuulikaapin ovi.

Kuva 113 Kaakon puolella sijaitsevan siiven sisäänkäynti. Tuulikaapissa on seinässä syvennys patteria varten. Ulko-ovi on uusittu.

Kuva 114 Tuulikaapin väliovi. Puisessa ovilehdessä on suuri kuviolasi ja potkupelti, johon on asennettu ilmanvaihtoventtiili.

Kuva 115 Seinän sisään lovettu lämpöpatteri tuulikaapissa.

Kuva 116 Tuulikaappia vastapäätä sijaitseva WC-tila.

Kuva 117 WC-tilan lavuaari.

Kuva 118 WC-tila on korkea tilaa, huoneen yläosassa on säilytyshyllyjä.

Kuva 119 Matalan siipiosan keittiötila 103. Keittiön seinät on maalattu osin keltaiseksi ja osin vaalean siniseksi.

Kuva 120 Tilan 103 keittiökalusteita.

Kuva 121 Tilan 103 katosta on irtoillut suurin osa maalista.

Kuva 122 Keittiötilasta on näkymä siipiosien väliin jäävälle "sisäpihalle".

Kuva 124 Luokassa 108 on vaaleanruskea muovimatto ja vaaleansiniset seinät.

Kuva 123 Rakennuksen sisäkatoissa on esillä monenlaisia ilmanvaihtoputkia.

Kuva 125 Luokan 108 vesipiste.

Kuva 126 Rakennuksen etelänurkassa sijaitsevan luokan 108 ikkunat ovat Kuopiontien suuntaan lounaaseen.

Kuva 127 Rakennuksen etelänurkassa sijaitseva luokahuone 108.

Kuva 128 Luokkahuoneiden ikkunoiden alle on lovettu ulkoseinään syvennykset lämpöpattereita varten. Ulkoseinärakenne patterisyvennyksien kohdalla on tiili-putkikuitulevy-tiilirakenne.

Kuva 129 Näkymä käytävään pain luokkahuoneesta. Luokkahuoneen katossa on erilaisia talotekniikkaan liittyviä putkia näkyvillä.

Kuva 130 Luokkahuoneen lattiasta on otettu rakennenäytteitä.

Kuva 132 Ikkunalauta.

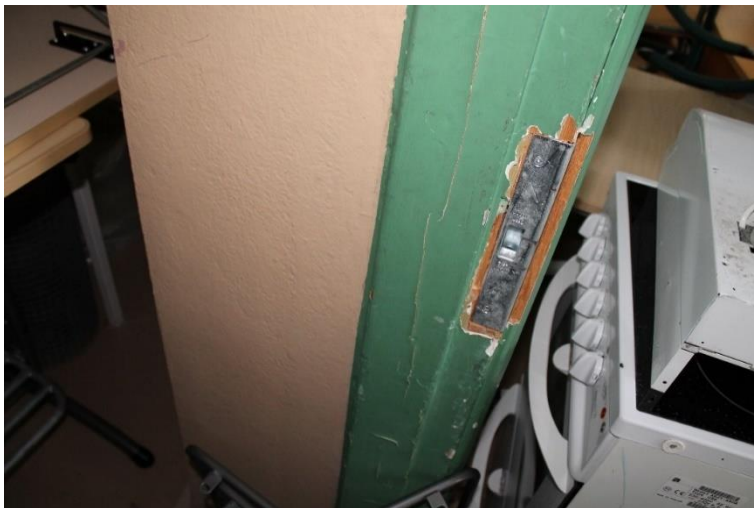
Kuva 131 Luokkahuoneen 108 takaseinä on muurattu tiilistä. Tiilet ja laastisaumat erottuvat ohuen rappauksen läpi selvästi.

Kuva 133 Käytävältä katsottuna porrashuoneen vasemmalle puolelle sijoittuva luokkatila 109.

Kuva 134 Osasta luokahuoneita on irrotettu liitutaulut.

Kuva 135 Käytävässä säilytetään piirtoheittimiä, helloja ja muita sekalaisia kalusteita. Kuvan keskiosassa luokahuoneen ja käytävän välinen paksu kiviseinä sekä vihreäksi maalattu ovenkarmi.

Kuva 136 Sisäportaat, jotka vievät ensimmäisen kerroksen käytävästä porrashuoneeseen.

Kuva 137 Näkymä porrashuoneesta takapihan suuntaan.

Kuva 138 Porrashuoneen kaiteet ovat pelkistetyt ja rakennusajalle tyypilliseen tapaan siroa metalliputkea. Puset vaakajohteet ovat todennäköisesti myöhempi lisäys.

Kuva 139 Porrashuoneen tuulikaapissa on ovikello ja valokatkaisin.

Kuva 140 Porrashuoneen tuulikaapin ikkunallinen puuvi on mallinsa perusteella alkuperäinen. Myös kahva ja lukko vaikuttavat alkuperäisiltä.

Kuva 141 Näkymä takapihalle porrashuoneen tuulikaapista.

Kuva 142 Lounaan puoleisen takaoven kahva ja lukko. Ovi on uusittu.

Kuva 143 Porrashuoneen sisäkatto on ollut valkoiseksi maalattu.

Kuva 144 Portaiden alapintaan on kiinnitetty äänenvaimennuslevyjä.

Kuva 145 Kellarin portaisiin johtava ovi portaikon tuulikaapista. Puinen ikkunallinen ovi on mallinsa perusteella alkuperäinen, samoin kuin kahva ja lukko.

Kuva 146 Portaat kellaritiloihin.

Kuva 147 Ensimmäisen kerroksen käytävä kuvattuna kohti luoteen puoleista päätyä.

Kuva 148 Käytävältä katsottuna porrashuoneen oikealla puolella sijaitseva luokkatila 110.

Kuva 149 Käytävältä katsottuna porrashuoneen oikealla puolella sijaitseva luokkatila 110. Luokkatilan käytävän puoleinen seinä on maalattu keltaiseksi.

Kuva 151 Ovet käytävän luoteispäässä sijaitseviin luokkiin.

Kuva 150 Luokkatiloihin on jätetty eri ikäisiä luokkakalusteita.

Kuva 152 Useilla luokkahuoneilla on ajan saatossa ollut erilaisia käyttötarkoituksia. Kuvassa näkyvä luokkahuone 112 on ollut vuoden 2005 pohjapiirustusten mukaan esimerkiksi kansalaisopiston kuvataidetoimintatilana, ja kalusteista päätellen tilassa on toiminut myös hieroja.

Kuva 153 Kansalaisopiston käytössä ollut kuvataidetoimintatila 122 luoteispäädyn matalan siipiosan keskellä.

Kuva 154 Kansalaisopiston käytössä olleen luokkatilan 112 seinät on maalattu vaalean keltaisiksi ja valkoisiksi. Luokan lattiapinnat ovat vaalean ruskeaa muovimattoa.

Kuva 155 Kansalaisopiston käytössä olleen tilan 122 lämpöpatteri.

Kuva 156 Vesipiste on siirretty huoneen perältä lähemmäs sisäänkäyntiä tilassa 112.

Kuva 157 Näkymä käytävältä koulun länsinurkassa sijaitsevaan luokahuoneeseen 111, joka on toiminut vuoden 2005 pohjapiirustusten mukaan myös kansalaisopiston kudontatiloina.

Kuva 158 Luokkahuoneen 111 katossa on useita pinta-asennettuja suorakulmaisia kattovalaisimia.

Kuva 160 Näkymä kansalaisopiston luokasta 111 Kuopiontien suuntaan.

Kuva 159 Useassa luokassa seiniä on maalattu kahdella eri värillä. Kuvassa tila 111.

Kuva 161 Ilmanvaihtoputki luokkahuoneen katossa. Osassa luokkahuoneita katto on paneloitu myöhempien muutosten yhteydessä.

Kuva 162 Luokkahuoneen puinen ovenkarmi on alkuperäinen.

Kuva 164 Käytävällä sijaitseva vesipiste.

Kuva 163 Ensimmäisen kerroksen käytävänäkymä kaakkoon päin.

Kuva 165 Käytävällä sijaitsevan vaatetilan yhteydessä on sylinterimäinen lämpöpatteri.

Kuva 166 Näkymä luokkatilaan 110, joka on ollut muun muassa lukion käytössä.

Kuva 167 Sähköpääkeskus ensimmäisen kerroksen käytävällä.

Kuva 168 Sähköpääkeskuskomerossa sijaitseva ryhmäkeskus.

Kuva 169 Ensimmäisen kerroksen käytävällä roikkuva kello ja talotekniikan putkia.

Kuva 170 Käytävän seinän maalipintaa.

Kuva 171 Luoteen puoleisessa siipiosassa on erillinen eteinen, josta pääsee kellariin vievään portaikkoon ja varastotiloihin. Varastotiloissa on ajan saatossa sijainnut opettajanhuone, vahtimestarin asunto, koulukeittiö ja opetusvälineiden säilytystilaa.

Kuva 172 Luoteen puoleisessa matalassa siipiosassa sijaitseva portaikko, joka vie kellariin. Portaikossa on ikkuna sisäpihalle. Ikkunalauta kaareutuu portaikon kaarevan seinän mukaan.

Kuva 173 Ovi entiseen opettajainhuoneeseen 120.

Kuva 174 Siipiosassa sijaitsee erilliset wc-tilat portaikon vieressä. Tilan lattiassa on kuusikulmaiset keltaiset laatat.

Kuva 175 WC-tilan katossa kulkee ilmanvaihtoputki.

Kuva 176 WC-tilan ikkuna on peitetty maalaamalla se umpeen.

Kuva 177 Etiseen opettajainhuoneeseen 120 on rakennettu jälkeen päin suihkutilat.

Kuva 178 Suihkutilan lattiassa on ruskea muovimatto ja seinissä valkoiset kaakelit.

Kuva 180 Kynnys eteistilassa. Pesuhuoneen lattiataso on korkeammalla kuin eteisen.

Kuva 179 Suihkutiloista on ikkunat sisäpihalle. Ikkunoiden alaosat on maalattu umpeen estämään suoria näkymiä pihalta suihkutiloihin.

Kuva 181 Ilmanvaihtotekniikkaa luoteen puoleisen siipiosan varastotilassa 120.

Kuva 182 Näkymä tuulikaapin läpi entiseen vahtimestarin asuntoon rakennuksen pohjoisimmassa nurkassa.

Kuva 183 Luoteen puoleisen siipiosan tuulikaapin katto.

Kuva 184 Entisestä vahtimestarin asunnosta on lohkottu varastohuone 122, joka on toiminut mm. monistamona.

Kuva 185 Entinen opettajainhuone 120. Ikkunasta on näkymä siipiosien väliin jäävälle "sisäpihalle".

Kuva 186 Opettajainhuoneen 120 patteri.

Kuva 187 Valokatkaisimia ja välituntikellon painike opettajanhuoneen 120 seinässä. Seinään on kiinnitetty paperilappu, jossa on lueteltu Tuusniemen kirkonkylän ala-asteen järjestyssäännöt.

Kuva 188 Ilmanvaihtoputkia, vesijohtoja ja valaisimia.

Kuva 189 Ilmanvaihtoputkien puurakenteisia koteloja on auottu.

Kuva 190 Siipiosan portaikon käsijohde on siroa metalliputkea.

Kuva 191 Siipiosan portaikon jyrkät betonirakenteiset portaat. Siipiosan portaikko vie kellarin lämmönjakuhuoneeseen ja vanhaan sähköpääkeskukseen.

Kuva 192 Siipiosan portaikko on kaarevan muotoinen.

Kuva 193 Entisenopetusvälinevaraston 113 puisia kaapistoja. Viimeisimmäksi tila on toiminut nuorisotilana.

Kuva 194 Opetusvälinevarastossa sijaitseva työpöytä.

Kuva 195 Vanhassa opetusvälinevarastossa on esillä monia ilmanvaihtoputkia. Huoneen seinät on maalattu kolmella eri värillä; sinisellä, harmaalla ja keltaisella.

Kuva 196 Vanhan opetusvälinevaraston sisäkattoa.

Kuva 197 Vanhan opetusvälinevaraston pöydälle on jätetty paljon puisia vetolaatikonnuppeja ja muita pieniä puutavaroita.

6.5.2 2. kerros

Kuva 198 Näkymä rakennuksen keskiosassa sijaitsevasta portaikosta kohti toista kerrosta. Kuvassa näkyvä ovi johtaa kerrosten välillä olevalle tuuletusparvekkeelle.

Kuva 199 Tuuletusparveke Kuopiontien puolella.

Kuva 200 Näkymä parvekkeelta Kuopiontien suuntaan etelään päin.

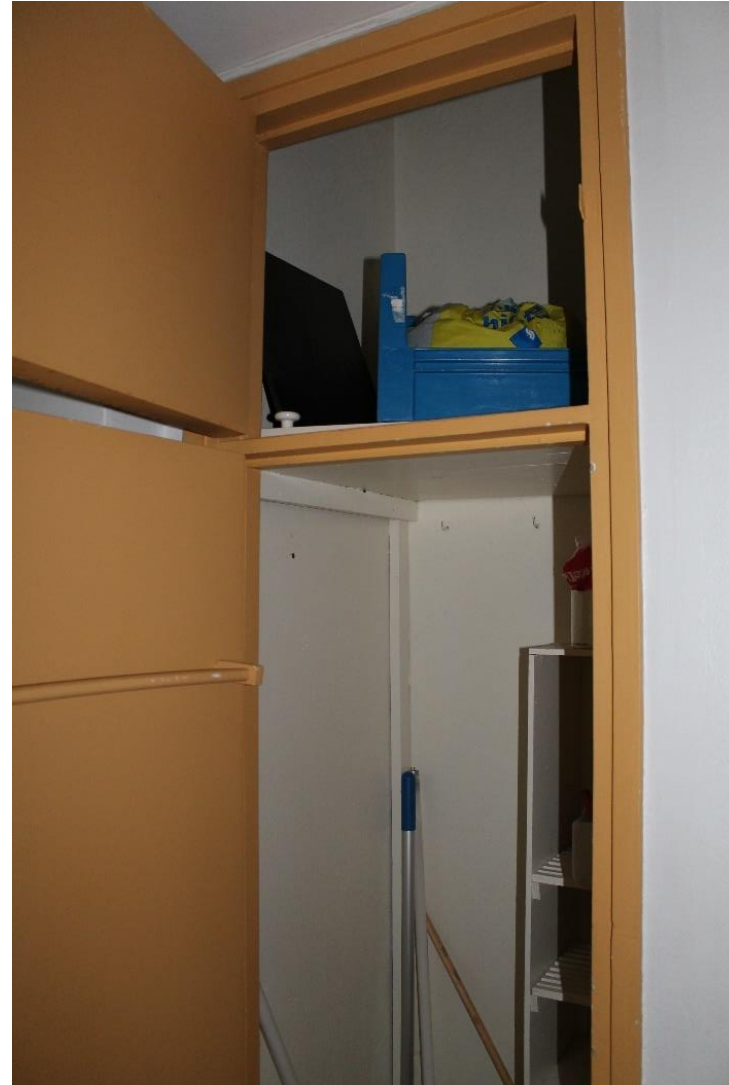
Kuva 201 Näkymä portaikosta toisen kerroksen tasanteelle. Portaat jatkuvat ullakolle.

Kuva 202 Näkymä eteisen läpi yläkerran päädyssä sijaitsevaan kieliluokkaan 202, joka on aiemmin toiminut mm. johtajaopettajan asunnon olohuoneena.

Kuva 203 Seinään lovettu patteri yläkerran eteisessä.

Kuva 204 Kiinteä komero entisen johtajaopettajan asunnon eteisessä.

Kuva 205 Koulujohtajan huone.

Kuva 207 Opettajien käytössä ollut laatikosto yläkerran eteisessä.

Kuva 206 Koulujohtajan huone on aikoinaan ollut opettajanasunnon makuuhuoneena.

Kuva 208 Näkymä yläkerran koillissivulla sijaitsevasta keittiöstä kohti johtajaopettajan huonetta.

Kuva 209 yläkerran koillissivulla sijaitsevasta keittiöstä on purettu väliseinä, yhdistäen keittiön viereiseen opettajanhuoneeseen. Opettajanhuone on alun perin ollut isoimman opettajanasunnon makuuhuone.

Kuva 210 Kirjahylly opettajainhuoneessa.

Kuva 211 Keittiöstä purettu väliseinä on sijainnut ikkunoiden välissä. Kuvan oikeassa laidassa näkyvän hyllyn kohdalla on ennen ollut ovi, joka on johtanut seinän toisella puolella sijaitsevaan kieliluokkaan. Kieliluokka ja kuvassa näkyvä tila on aikoinaan ollut osa isointa opettajanasuntoa.

Kuva 212 Ilmanvaihtoputkia opettajainhuoneessa. Kuvan vasemmassa yläreunassa näkyy betonista yläpohjalaattaa.

Kuva 213 Näkymä keittiöstä koulun pihalle oppilaskatosten yli.

Kuva 214 Keittiökalusteita.

Kuva 215 Keittiössä roikkuu vanhan malliset avaimet alakerran varastoon.

Kuva 216 Vanha vesipisteen paikka kieliluokan nurkassa.

Kuva 217 Kieliluokka. Luokan ikkunat ovat lounaaseen päin. Katto on levytetty.

Kuva 218 Kieliluokan ikkuna ja näkymä Kuopiontien suuntaan.

Kuva 220 Kieliluokan pistorasia.

Kuva 219 Kieliluokan liitutauluseinä. Luokassa on ruskea muovimatto ja keltaiset puiset lattialistat. Myös ovenkarmit ovat samaa keltaisen sävyä.

Kuva 221 Entiseen suurimpaan opettajanasuntoon kuulunut wc-tila.

Kuva 222 WC-tilan lattia on laatoitettu vaalean punaisella suorakulmaisella kaakelilla.

Kuva 223 WC-tiloissa ei ole alakattoa, vaan ne ovat korkeaa tilaa.

Kuva 224 Näkymä yläkerran porrashuoneesta vanhaan opettajanasuntoon 2. Opettajanasunto 2 sijaitsee rakennuksen keskiosan itäisimmässä nurkassa.

Kuva 225 Yläkerran seinissä on paikoin pinta-asennettuja sähkökytkentöjä.

Kuva 226 Opettajanasunnon paksu puuovi, jossa on vanhan mallinen kahva.

Kuva 227 Opettajanasunnon kiinteä säilytyskaappi.

Kuva 228 Opettajanasunnon 2 wc-tilat.

Kuva 229 WC-tilan lavuaarin takana on koristeelliset kaakelit.

Kuva 230 Vesijohtoja.

Kuva 231 Näkymä opettajanasunnon 2 olohuoneeseen.

Kuva 232 Opettajanasunnon 2 keittiö.

Kuva 234 Keittiössä on tulostin.

Kuva 233 Opettajanasunnon 2 keittiössä ilmanvaihtoputket on koteloitu.

Kuva 235 Keittiössä sijaitsee rakennuksen lämmitysjärjestelmään liittyvää tekniikkaa.

Kuva 236 Näkymä opettajasunnon 2 keittiöstä entiseen makuuhuoneeseen.

Kuva 237 Näkymä makuuhuoneesta keittiöön päin. Makuuhuoneessa on kiinteät säilytyskomerot.

Kuva 238 Opettajanasunnon 2 keittiön kaapeissa on maalaamiseen liittyviä tarvikkeita.

Kuva 239 Opettajanasunnon liesi.

Kuva 240 Opettajanasunnon 2 entinen olohuone.

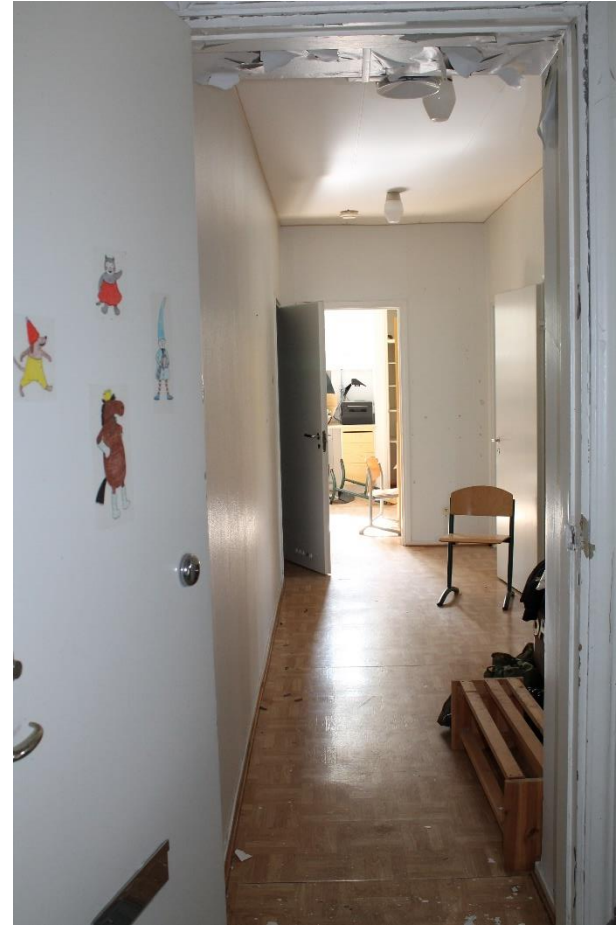
Kuva 241 Olohuoneen seinällä on kookas kirjahylly.

Kuva 242 Yläkerran tapetit ovat irttoilleet seinärungosta.

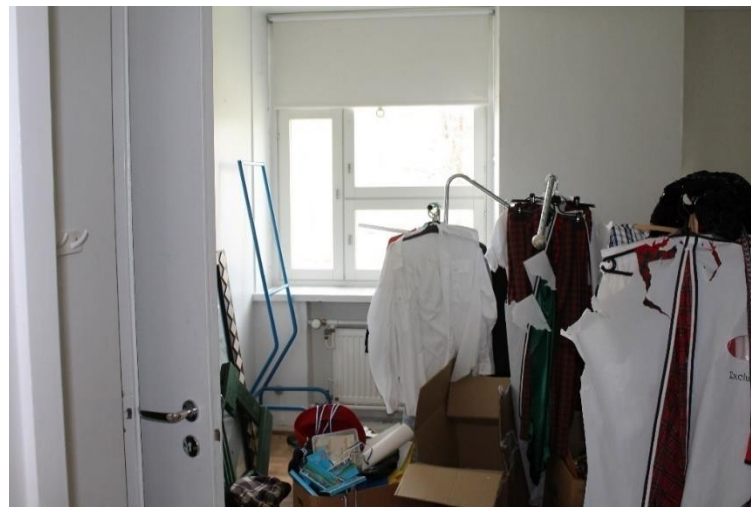
Kuva 243 Yläkerran pintamaalit ovat rapistuneet.

Kuva 244 Näkymä yläkerran eteisestä kohti opettajanasuntoa 1. Opettajanasunto 1 sijaitsee koulun korkean osan eteläisimmässä nurkassa.

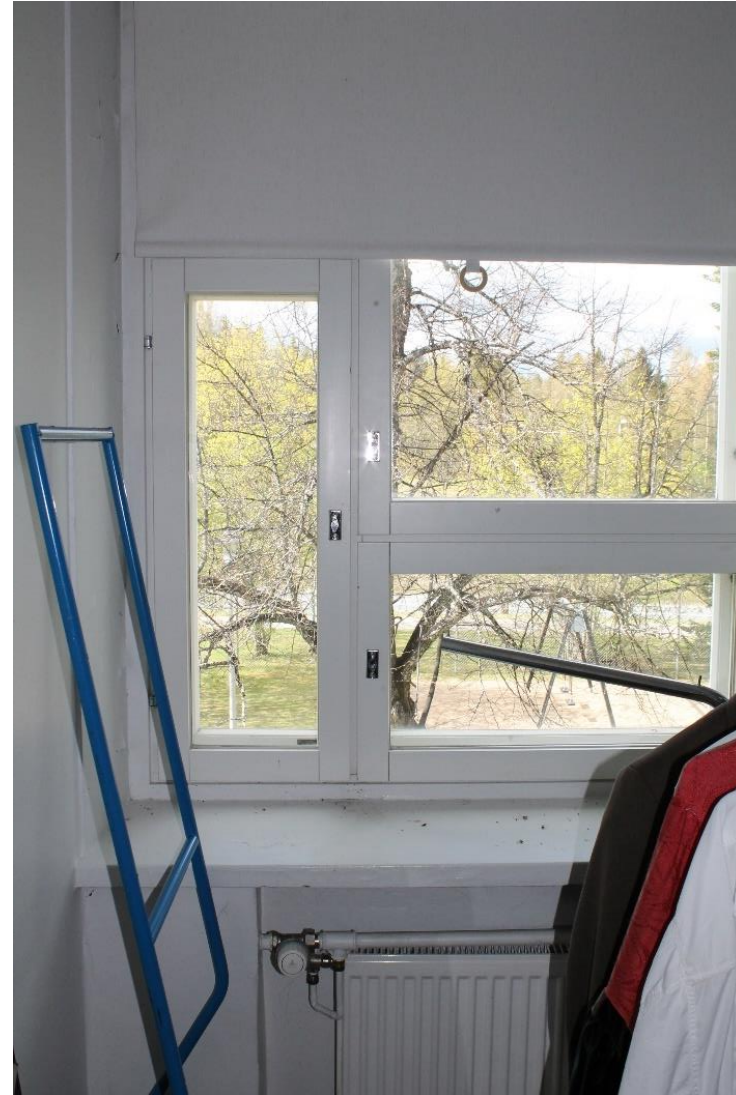
Kuva 245 Näkymä opettajahuoneen 1 eteiseen asunnon sisältä.

Kuva 246 Opettajanasunnossa 1 on säilytetty vaatteita.

Kuva 247 Opettajanasunnon 1 vanhassa olohuoneessa on vanha televisio ja koskettimet. Lattialla on muovimatto.

Kuva 248 Näkymä opettajan-asunnon 1 makuuhuoneesta Kuopiontielle päin.

Kuva 249 Näkymä olohuoneesta makuuhuoneeseen.

Kuva 250 Opettajanasunnon puukuvioitu muovimatto. Keittiön ja olohuoneen välissä on puhelinpistoke.

Kuva 251 Näkymä eteisestä keittiöön.

Kuva 252 Opettajanasunnon 1 keittiö. Keittiöön on tuotu tuoleja ja pulpetteja. Keittiön seinän yläosassa on matala ikkuna.

Kuva 253 Keittiön ruokakomero. Kaapinovet ovat paksuja puuovia.

Kuva 254 Ruokakomeron lattiassa on punainen muovimatto.

Kuva 255 Opettajanhuoneen 1 WC-tila.

Kuva 256 Opettajanasunnon 1 eteisen katossa oleva valaisin ja ilmanvaihtoputki. Katossa on myöhemmin tehty panelointi.

Kuva 258 1980-luvun ikkunaremontin ikkunatoimittaja on ollut Joensuulainen Lasipolar Oy.

Kuva 257 Yläkerran ovissa on vanhat postiluukut.

Kuva 259 Porrashuoneen seinään on kiinnitetty lautoja.

Kuva 260 Sähköjohdot kulkevat seinillä vanhoihin opettajanasuntoihin ohutta pinta-asennettua kiskoa pitkin.

6.5.3 Kellarikerros

6.5.3.1 Oppilaiden wc-tilat

Kuva 261 Koulurakennuksen siipiosien väliin jäävältä "sisäpihalta" johtaa ulkoportaat kellarissa sijaitseviin wc-tiloihin. Kuvassa poikien vessaan johtavat portaat.

Kuva 262 Poikien saniteettitilat. Lattia on mosaiikkibetonia.

Kuva 263 Poikien vessan ilmanvaihtoputkia.

Kuva 265 WC-koppien ovet ovat tummuneet ja huoneen seinät ovat kauttaaltaan täynnä tummentumia.

Kuva 264 Teräksinen pisoari.

Kuva 266 Käsienpesupisteitä.

Kuva 267 Kuvan vasemmassa reunassa on seinässä oleva lämmityspatteri ja oikealla vessakoppi.

Kuva 269 Ilmanottoaukko ja eristettyä putkikanavia.

Kuva 268 Vessakopin rakenteita ja ovi.

Kuva 270 Suihkuliitäntä huoneen pesemistä varten.

Kuva 271 Poikien vessan sisäänkäyntioven yläosassa on lasiruutu.

Kuva 272 Pisoaarin muoviputkia.

Kuva 273 Portaat tyttöjen saniteettitiloihin.

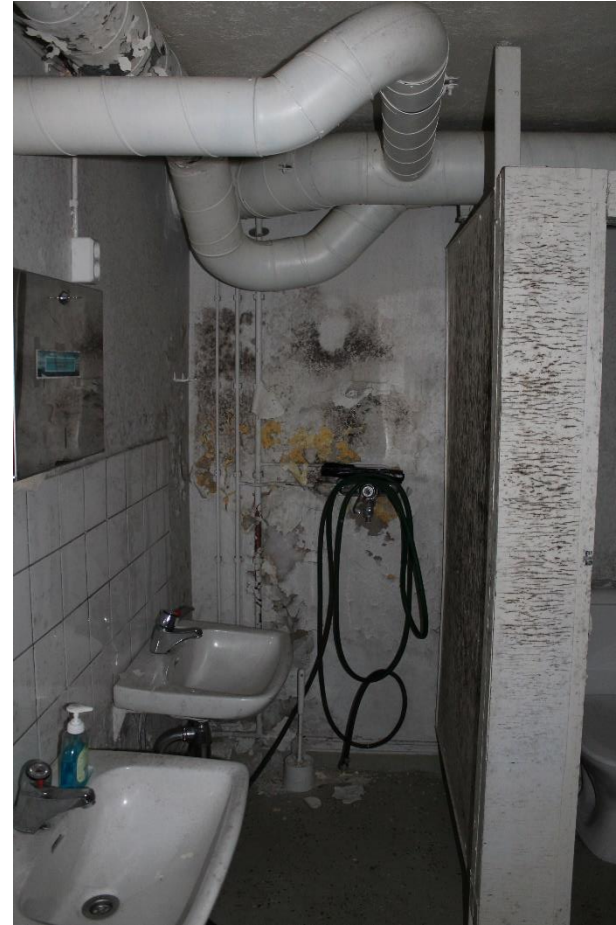
Kuva 274 Valokatkaisin tyttöjen saniteettitiloissa.

Kuva 275 Tyttöjen vessan seinässä on patteri ja koteloituja putkia.

Kuva 276 WC-koppi.

Kuva 277 Tyttöjen vessan suihkuliitäntä ja käsienvesipaikat. Katossa ilmanvaihtoputkia.

Kuva 278 Tyttöjen vessan katossa oleva valaisin.

Kuva 279 Vessakoppien rakenteita ja ovilevy.

Kuva 280 Vessakoppien seinät ovat tummuneet.

Kuva 281 Betonilattiassa oleva viemäri.

6.5.3.2 Kellarin muut tilat

Kuva 282 Rakennuksen keskiosan porrashuoneesta kellariin johtavat portaat.

Kuva 283 Kellarin seinät ovat tummuneet porrashuoneessa.

Kuva 284 Kellarinseinien runsas mikrobikasvusto on hajun lisäksi aistittavissa silmällä.

Kuva 285 Kellarin tilojen välisen teräsoven kynnyks.

Kuva 286 Portaiden alla sijaitseva pieni varastotila.

Kuva 287 Mikrobikasvustoa kellarin seinässä.

Kuva 288 Kapea porrashuoneesta lämmönjakokeskukseen johtava käytävä.

Kuva 289 Vanha talouskellari on joutunut ilkeivallan kohteeksi.

Kuva 290 Vesijohtojen sulkuventtiilejä kellarissa.

Kuva 291 Talouskellarin sisäkattoa.

Kuva 292 Asbestieristettyjä putkia kellarin käytävällä.

Kuva 293 Koulun lämmönjakokeskus.

Kuva 295 Kellarissa sijaitseva varastohuone.

Kuva 294 Käytävänäkymä lämmönjakohuoneesta porrashuoneelle ja talouskellarille päin.

Kuva 296 Kellarin seinää.

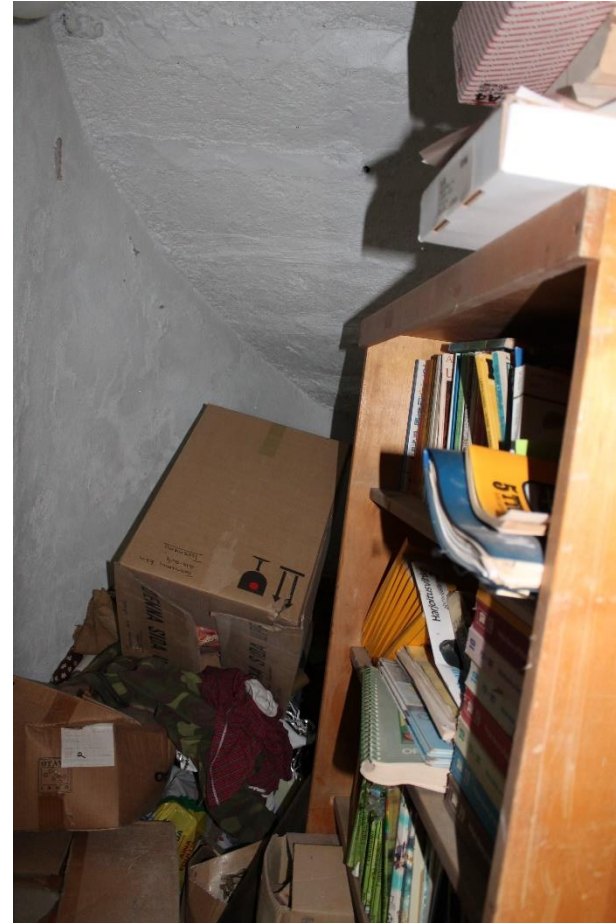
Kuva 297 Kellarissa sijaitseva varastohuone.

Kuva 298 Kellariin vievät sivuportaat koulurakennuksen matalassa siipiosassa.

Kuva 299 Näkymä kellarin sähköpääkeskuksen suuntaan. Kellarin käytävälle on sijoitettu opetustarvikkeita ja kalusteita.

Kuva 300 koulurakennuksen matalassa siipiosassa sijaitsevien kellarin portaiden alla on pieni säilytystila.

Kuva 301 Ruosteinen patteri.

Kuva 302 Kellarin sähkökeskus.

6.5.4 Ullakko

Kuva 303 Ullakolle vievä porrastasanne. Tasanteella on matala tuuletusosallinen vaakasuuntainen ikkuna.

Kuva 304 Portaat rakennuksen korkean osan ullakolle.

Kuva 305 Ullakon yleisilmettä. Puset kattorakenteet ovat esillä ja ullakolle on varastoitu mm. kalusteita.

Kuva 307 Porrashuoneen tiiliseinää.

Kuva 306 Ullakon kattorakenteita. Vesikatteella ei ole lainkaan aluskatetta.

Kuva 308 Ullakolla on lautarakenteisia kylmiä varastotiloja.

Kuva 309 Ullakolla on pyöreitä ikkunoita. Ikkuna-aukko on muurattu pyöreäksi tiilistä.

Kuva 311 Ullakon yleisilmettä.

Kuva 310 Ullakon betonilaattaa.

Kuva 312 Ullakon kattoparruun on kirjattu päivämäärä 31.8.1935 koulun rakentamisvuodelta. Koulu vihittiin kuitenkin käyttöön vasta 6.1.1936. Päivämäärän yhteydessä olevien kirjainten A.M. merkitys jää epäselväksi. Kirjaimet saattavat olla koulun rakentamiseen osallistuneen työntekijän nimikirjaimet.

Kuva 313 Ullakon tiiliseinää.

Kuva 314 Vanhoja pulpetteja ja muita koulun tiloissa käytössä olleita kalusteita.

7 KOHTEEN ARVIOINTI

7.1 Arviointikriteerit

Rakennettuun kulttuuriperintöön liittyy tyypillisesti historiallisia, rakennushistoriallisia ja/tai maisemaan, kaupunkikuvaan ja identiteettiin liittyviä kulttuurihistoriallisia arvoja.

Historialliset arvot voivat liittyä esimerkiksi yhteiskunnallisiin kehityskuluihin ja ilmiöihin, tiettyihin tapahtumiin tai henkilöihin. Rakennushistorialliset arvot voivat liittyä sekä rakennustekniikkaan ja rakennustapaan että rakennustaiteeseen ja arkkitehtuuriin, kuten tietyn rakennusmateriaalin innovatiiviseen käyttöön, perinteisen kansanomaisen rakennustavan käyttöön, tiettyyn arkkitehtoniseen tyyliin tai tietyn suunnittelijan tuotantoon. Maisemaan ja kaupunkikuvaan liittyvien arvojen kautta tarkastellaan rakennusta osana maisemaa ja/tai kaupunkikuvaa; arvokasta voi olla yhtä lailla rakennuksen sopeutuminen ympäristöönsä kuin siitä poikkeaminenkin. Jotkin rakennukset puolestaan voivat olla jollekin tietylle yhteisölle arvokkaita rakennukseen kytkeytyvien muistojen kautta.

Laissa rakennusperinnön suojelemisesta määritellään suojelun edellytykset. Rakennus voidaan suojella, jos se on valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä. Rakennuksen merkittävyys arvioidaan seuraavilla perusteilla (laki rakennusperinnön suojelemisesta, 8 §):

- harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);

- alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
- merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Laissa rakennusperinnön suojelemisesta esitettyjä perusteita kohteen merkittävydestä voidaan soveltaa myös yleisemmin pohdittaessa jonkun rakennuksen merkittävyyttä ja tarvetta huomioida rakennus esimerkiksi kaavoituksen yhteydessä.

7.2 Selvitys Pohjois-Savon 1930-luvun klassisista koulurakennuksista

Pohjois-Savon liitto on laatinut selvityksen Pohjois-Savossa sijaitsevista 1930-luvun klassisista koulurakennuksista 25.9.2023. Tuusniemen kirkonkylän vanha kansakoulurakennus on esitelty selvityksessä.

Selvityksen perusteella maakuntakaavassa ei ole osoitettu Tuusniemen kirkonkylän vanhaa kansakoulua maakunnallisesti merkittävänä kohteena ja maininta siitä on myös poistettu Tuusniemen kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueen sanallisesta kuvauksesta.

7.3 Tuusniemen vanhan kansakoulun arviointi

7.3.1 Historiallinen arvo

Tuusniemen vanhalla kansakoululla on paikallisesti merkittävää historiallista arvoa pitkäaikaisena koulurakennuksena ja Tuusniemen

kirkonkylän pääkouluna, joka on palvellut opetuskäytössä lähes katkeamattomasti vuodesta 1935 aina 2010-luvulle saakka. Rakennus on osa kansakoululaitoksen kehitystä Suomessa ja kuvastaa erityisesti oppivelvollisuuslain (1921) jälkeistä koulurakentamisen nousukautta, jolloin koulutuksen saavutettavuutta pyrittiin parantamaan koko maassa. Rakennus toimii konkreettisenä muistumana ajasta, jolloin koulutusjärjestelmää kehitettiin voimakkaasti ja kansakoulut olivat keskeinen osa paikallisyhteisöjen arkea ja identiteettiä.

7.3.2 Rakennushistoriallinen arvo

Vuonna 1935 valmistuneella koulurakennuksella on rakennushistoriallista arvoa erityisesti siksi, että sen on suunnitellut arkkitehti Eino Pitkänen, joka tunnetaan yhtenä Pohjois-Suomen merkittävimmistä arkkitehteistä. Tuusniemen kansakoulu edustaa hänen varhaisempaa tuotantoaan ja sijoittuu ajanjaksoon, jolloin hän siirtyi arkkitehtuurissaan klassismista kohti funktionalismia. Rakennus on tyyliltään myöhäistä 1920-luvun klassismia, ja se ilmentää aikakauden koulurakentamisen arkkitehtonisia ihanteita. Funktionalismin vaikutus näkyy rakennuksessa mm. parvekerakenteiden muotokielessä ja siroudessa sekä ikkunoiden puitejaotuksessa, mikäli se vastaa alkuperäistä. Vaikka rakennus ei ole Pitkäsen tunnetuimpia tai edustavimpia töitä, se on silti arvokas esimerkki hänen tuotannostaan ja aikakauden koulusuunnittelusta erityisesti maaseutuympäristössä.

7.3.3 Maisemallinen ja kaupunkikuvallinen arvo

Maisemallisesti ja kaupunkikuvallisesti Tuusniemen vanhan kansakoulurakennuksen merkitys on vähäinen. Rakennus sijaitsee kyläkeskuksen laidalla ja toimii visuaalisena maamerkinä erityisesti Kuopiontieltä saavuttaessa. Tämä ei kuitenkaan ole ollut alkuperäinen tavoite, koska tie on rakennettu vasta myöhemmin. Rakennus oli

aikanaan osa kylänraittia (Keskitie), mutta nykyisin se jää hieman syrjään aktiivisimmasta keskusta-alueesta sekä taka-alalle suhteessa tontin uudempaan rakennuskantaan. Vaikka rakennus ei muodostu osaksi merkittävää kaupunkikuvallista kokonaisuutta, se kertoo omalta osaltaan kuitenkin kylän historiallisesta kehityksestä ja koulutoiminnan sijoittumisesta osaksi paikallista rakennettua ympäristöä.

Koulurakennuksen itäpuolella, noin 100 metrin päässä sijaitsee ”nimismiehen talo”, joka on rakennettu entisen Turulan talon hirsistä. Turulan talo sijaitsi 1900-luvun alussa nykyisen kansakoulun paikalla ja toimi silloin myös koulurakennuksena. Näiden rakennusten läheinen sijainti muodostaa kylällä historiallisen yhteyden. Rakennus linkittyy lisäksi näköyhteyksin esimerkiksi Harjutien varrella pohjoisessa sijaitsevaan kylän vanhimpaan terveydenhuollon rakennukseen. Tästä huolimatta koulurakennuksen maisemallinen ja kaupunkikuvallinen merkitys jää vähäiseksi, sillä kylän lähiympäristö koostuu uudemmasta rakennuskannasta ja kyläkeskuksen alueella vanha ja uusi arkkitehtuuri muodostavat melko hajanaisen kokonaisuuden ilman yhtenäistä ilmettä.

7.3.4 Arviointikriteerit ja perustelut

Harvinaisuus

Koulurakennus rakennustyyppinä ei ole harvinainen. 1900-luvunkin alkupuolelta säilyneitä Tuusniemen vanhan kansakoulun kaltaisia koulurakennuksia löytyy kohtalaisesti, joskin useimmat niistä on muutettu muuhun käyttöön tai ne ovat jääneet tyhjilleen. Esimerkiksi Pohjois-Savossa tyyliltään vastaavia koulurakennuksia löytyy Kangaslammin koulu (1939), Vehmersalmen kirkonkylän koulu (1930), Kirkonsalmen kivikoulu (1930), Peruskoulun ala-aste Kaavissa (1932), Hiidenlahden entinen kansakoulu Tuusniemellä (1930), Puupirttilän

koulu Varkaudessa (1939), entiset koulurakennukset Vieremässä (1892, 1914 ja 1938) sekä entinen Nissilän koulu Vieremässä (1940).

Vehmersalmen kirkonkylän koulu Kuopion Vehmersalmella sekä peruskoulun ala-aste Kaavissa ovat edelleen koulukäytössä. Vehmersalmen kirkonkylän koulu valmistui vuonna 1930 arkkitehti Eino Pitkäsen suunnittelemana, ja Tuusniemen kansakoulun tavoin se edustaa 1920–30-lukujen klassistista koulurakentamista. Kaavin entisen kansakoulun, nykyisen ala-asteen, suunnitteli rakennusmestari Martti Pasanen.

Vaikka aikakauden vastaavia esimerkkejä yhä löytyy useampiakin, on huomattava, että enemmistö näistä koulurakennuksista on kuitenkin vajanaishalla käytöllä tai tyhjillään sekä kuntonsa puolesta menossa käyttökelvottomaksi, kun huolto- ja kunnossapitotyöt rakennuksissa on minimoitu tai jopa lopetettu. Tilanne harvinaisuuden suhteen voi siis muuttua huomattavastikin lähitulevaisuudessa. Mikäli Tuusniemen vanhassa kansakoulurakennuksessa olisi vielä opetustoimintaa, voisi sen käyttöjatkumonsa vuoksi luetella harvinaiseksi.

Tyypillisuus

Vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki käynnisti koulurakennusten rakentamisaallon, ja koulurakennuksia rakennettiin enenevässä määrin aina noin 1950-luvulle saakka (pl. sota-aika), jolloin saavutettiin suurten ikäluokkien koulutuksen muodostama huippu koulurakentamisessa.

Tuusniemen kansakoulurakennus on hyvin tyypillinen tuotos niin yleisesti rakennustyyppinä kuin tyylillisestikin. Se on osa aikakautensa koulurakentamisen ”aaltoa” ja kertoo suomalaisen koulujärjestelmän kehityksestä.

Edustavuus

Ennen sota-aikaa ja etenkin 1920-luvulla kaupungeissa rakennetut kivirakenteiset kansakoulut edustivat klassista tyyliisuuntaa. Maaseudulla kouluja rakennettiin myös puusta ja niidenkin tyylipiirteet viittasivat klassismiin. 1930-luvun puolella tyyliisuuntauksena yleistyi myös funktionalismi, tuoden mukanaan selkeyttä ja linjakkuutta.

Tuusniemi sijoittuu Suomen kontekstissa syrjäseudulle ja kuten yleistä oli (ja on edelleenkin), uudet tyyliisuuntaukset omaksuttiin yleensä suuria kaupunkeja, kuten Helsinkiä, Turkuja ja Tamperetta myöhemmin. Tästä syystä voisi ajatella Tuusniemen kansakoulunkin edustaneen vielä klassismia funktionalismin sijaan, vaikka rakennusajankohdaltaan se asettuikin melko myöhäiseen ajankohtaan klassismin valtakauten nähden.

Arkkitehti Eino Pitkäsen tunnetuimpiin tai tyyppillisimpiin töihin rakennus ei lukeudu, vaan se edustaa hänen varhaisempaa tuotantoaan. Hänet tunnetaan ehkä paremmin myöhemmän ajan funktionalistisista töistään, ja vaikka hän jo 1930-luvulla tätä tyyliisuuntaa sovelsikin muissa töissään, koulurakennuksia hän suunnitteli vielä 1930-luvuilla klassistisena.

Tuusniemen vanha kansakoulu edustaa pääosin 1920-luvun klassista tyyliisuuntaa, joskin hieman sen huippuvuosilta myöhässä. Rakennus on symmetrisesti massoiteltu, suorakulmainen, aumakattoinen rakennus, jonka koristedetaljiikassa on niukkuutta – sisäänkäyntejä korostavia kehyksiä ja ullakkokerrosta korostavia pieniä pyöreitä ikkunoita lukuun ottamatta. Sisäpihan puolella on symmetrisesti asemoidut 1-kerroksiset siivet, jotka ottavat hieman vaikutteita myös 1930-luvulta ja funktionalismista. Myös ikkunoissa on funktionalismin piirteitä 2. kerroksen ikkunoiden ollessa vaakasuuntaisia. Ikkunoiden arviointi on haasteellista alkuperäisten julkisivupiirustusten ja vanhojen valokuvien puuttumisen vuoksi. Ikkunoiden nykyinen

puitejako ei ole klassismin ihanteiden mukainen, vaan puitejaossa korostuu funktionalismin ihanteiden tapaan luonnon valon saanti sisälle ja tuuletettavuus. Oli ikkunoiden puitejako sitten alkuperäistä vastaava tai ei, niin ikkunat heikentävät rakennuksen edustavuutta klassistisena koulurakennuksena. Rakennuksen edustavuutta heikentää myös myöhemmin pääsisäänkäynnin yhteyteen rakennettu katos ja kellarikerroksen wc-tiloihin johtavat ulkoportaat katoksineen, jotka peittävät alkuperäisen julkisivusommittelun ja tuovat klassismin ihanteiden vastaisesti aputoiminnot näkyvästi esille arvokkaaksi tarkoitettun pääjulkisivun ja pääsisäänkäynnin yhteyteen.

Alkuperäisyys

Rakennuksen ulkokuori ja julkisivut, sekä sommittelultaan että materiaaleiltaan, ovat säilyneet kohtalaisesti alkuperäisenä. Mm. ovet ja ikkunat on uusittu ja ikkunoiden puitejakoa on mahdollisesti muutettu. Ikkunoiden alkuperäisyyden arviointi on haasteellista alkuperäisten julkisivupiirustusten ja vanhojen valokuvien puuttumisen vuoksi, mutta klassisen tyyliuunnan ikkunat olivat lähes poikkeuksetta tasaisella kuuden ruudun ruutujaolla sekä toisinaan myös neljän tai kahdeksan. Lisäksi näille ikkunoille oli tyyppillistä, että ne olivat mittasuhteiltaan korkeampia kuin mitä niiden leveys.

Pääsisäänkäynnin yhteyteen on rakennettu alkuperäisistä suunnitelmista poiketen kohtalaisen peittävä avokatos, joka peittää rakennuksen pääjulkisivua ja ensimmäisen kerroksen ikkunoita. Mitään laajennuksia rakennuksessa ei kuitenkaan ole tehty.

Sisätiloissa on käytännössä kaikki pintamateriaalit uusittu/muutettu. Suurin opettajanasunto on muutettu opetuskäyttöön ja ensimmäiseen sekä toiseen kerrokseen on rakennettu pesu- ja wc-tiloja. Väliseiniä on muutettu/poistettu, ja joitain kulkuaukkoja on muurattu umpeen ja muutamia puhkottu lisää väliseiniin. Ilmanvaihto on tehty

koneelliseksi. Koulutoiminta rakennuksessa on päättynyt, joskaan rakennusta ei ole otettu sen jälkeen muuhun käyttöön ja sisätiloista löytyy vielä paljon esim. koulutoimintaan liittyviä kalusteita. Kantavat rakenteet ja tilajako ovat säilyneet lähes alkuperäisenä muutaman väliseinän siirtoja/purkamisia, uusien oviaukkojen puhkomisia ja uusia saniteettitiloja lukuun ottamatta.

Alkuperäisyyden osalta voisi todeta, että rakennus on yleiseltä hahmoltaan alkuperäinen, mutta yksityiskohdiltaan ja sisätiloiltaan muutettu.

Historiallinen todistusvoimaisuus

Tuusniemen kansakoulurakennus on osa aikakautensa koulurakentamisen ”aaltoa” ja kertoo suomalaisen koulujärjestelmän kehityksestä. Monen aikakautensa koulurakennuksen tapaan myös Tuusniemen kansakoulurakennus toimi sota-aikaan muussa kuin koulukäytössä. Rakennuksella on siis historiallista todistusvoimaa pitkäikäisenä koulurakennuksena.

Historiallinen kerroksisuus

Rakennus on toiminut koulukäytössä lähes katkeamattomasti perustamisestaan lähtien, lukuun ottamatta sota-aikaa ja nyt viimeisiä vuosiaan tyhjillään. Jatkuvuuden vuoksi rakennukseen ei ole syntynyt eikä jäänyt näkyviä yksityiskohtia eri aikakausien käyttötavoista tai muutosvaiheista. Luokkatiloja on jonkin verran varusteltu muuttuneiden tarpeiden mukaisesti. Rakennuksen historiallinen kerroksisuus voidaan siis todeta vähäiseksi.

8 YHTEENVETO

8.1 Kokonaisuuden ominaispiirteet ja säilyneisyys

Vuonna 1935 valmistunut Tuusniemen vanha kansakoulu on massoitteeltaan selkeästi jäsennelty ja symmetrinen. Rakennus koostuu korkeammasta keskiosasta, jossa sijaitsee luokkatilojen ja opettajanasuntojen lisäksi kellaritilat ja ullakko, sekä keskiosan molemmille puolille sijoittuvista yksikerroksisista siivistä, joihin on sijoitettu luokkatiloja, aputiloja ja henkilökunnan asuntoja. Rakennuksen julkisivut on rapattu ja maalattu vaaleankeltaisiksi. Sokkeli puolestaan on rapattu ja maalattu ruskeaksi. Rakennuksen loivaa aumakattoa peittää konesaumattu peltikate. Keskiosassa katto on maalattu ruskeaksi ja siipiosissa jätetty maalaamatta.

Koulurakennus on tyyliltään myöhäistä 1920-luvun klassismia ja edustaa oppivelvollisuuslain jälkeisen ajan koulurakentamisen arkkitehtonisia ja toiminnallisia ihanteita. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Eino Pitkänen, joka tunnetaan yhtenä Pohjois-Suomen merkittävimmistä arkkitehteistä. Kohde edustaa hänen varhaisempaa tuotantoaan ja sijoittuu vaiheeseen, jossa hän siirtyi klassismista kohti funktionalismia. Pitkäsen päätyöt ovat tyyliltään funktionalismia.

Rakennuksen julkisivujen sommittelu on symmetristä ja pienieleistä. Sisäänkäyntejä korostaa muusta julkisivusta ulkonevat kehykset, joiden rappaus on muuta julkisivurappausta karheampi. Yläkertaan johtavan porrashuoneen yhteydessä oven yllä on parveke ja ikkunoita toisen kerroksen tasolle asti. Rakennus on säilyttänyt hahmonsa ja perusmuotonsa hyvin, ja julkisivun alkuperäinen ilme on pääosin tallella, vaikkakin ikkunat ja ovet on uusittu. Rakennukseen ei ole rakennettu laajennusosia. Pääsisäänkäynnin yhteyteen vuonna 1982 rakennettu avokatos on suurin yksittäinen alkuperäistä arkkitehtonista

ilmettä muuttava elementti. Pääsisäänkäynnin arvokkuutta korostanut ovisommitelma jää katoksen taakse ja alkuperäisen julkisivusommitelman hahmottaminen on vaikeutunut sen takia. Katos poikkeaa alkuperäisestä rakennustavasta ja -tyylistä. 1960-luvulla rakennetut kellariin johtavat ulkoportaat istuvat symmetriansa puolesta pääjulkisivuun, mutta aputilojen sisäänkäyntien sijoittaminen pääoven yhteyteen rikkoo pahasti alkuperäisen julkisivusommittelun tavoitetta pääsisäänkäynnin arvokkuuden korostamisesta. Ulkoportaiden yllä olevat tasakattoiset katokset korostuvat vähäeleisessä julkisivussa, poikkeavat alkuperäisestä rakennustavasta ja -tyylistä sekä peittävät huomattavasti osan pääjulkisivussa olevista ikkunoista.

Tilajaollisesti rakennus on säilynyt melko hyvin. Luokkahuonejako ja kantavat rakenteet ovat säilyneet pääosin alkuperäisinä. Sisätilojen pintamateriaalit on lähes kokonaan uusittu tai muutettu myöhemmissä korjauksissa. Rakennukseen on myös tehty koneellinen ilmanvaihto. Huoneiden käyttötarkoituksia on osittain muutettu, mutta pääosin tilojen perusrakenne on säilynyt. Osaan luokkahuoneista on tehty väliseinämuutoksia, kuten avattu uusia oviaukkoja/muurattu umpeen alkuperäisiä aukkoja. Vaikka suurin osa väliseinistä on alkuperäisellä paikallaan, luokkahuoneiden alkuperäisyyttä heikentää se, että opettajien kateederit on purettu. Vahtimestarin asunto on muutettu pieneksi varastoksi laajentamalla yhtä luokkahuonetta. Ensimmäisen ja toisen kerroksen säilytyskomeroihin on rakennettu WC-tiloja. Koulutoiminnan päätyttyä sisätiloihin on jätetty runsaasti koulun toimintaan liittynyttä kalustusta ja varustusta.

Rakennuksen ulkoarkkitehtuurin ja sisätilojen säilyneisyyttä voidaan pitää melko hyvänä. Ulkoarkkitehtuurin alkuperäisyyttä heikentää 1960-luvulla tehty ulkoportaat kellarikerrokseen sijoitettuihin wc-tiloihin, 1980-luvulla tehty oppilaskatos pääoven edustalla, 1980-

luvulla uusitut ikkunat sekä ilmanvaihtokoneet. Sisätilojen osalta huonejako on pääosin säilynyt ja tehdyt muutokset ovat olleet vähäisiä, mutta sisätilojen alkuperäisyyttä heikentää pintamateriaalien muuttaminen ja kateederien purkaminen. Sisätiloissa on säilynyt mm. alkuperäisiä väliovia kahvoineen ja lukkoineen.

8.2 Arvolause

Tuusniemen vanhalla kansakoululla on historiallista sekä rakennushistoriallista arvoa.

Kansakoulurakennus on toiminut opetuskäytössä lähes katkeamattomasti vuosina 1935–2015, edustaen mm. oppivelvollisuuslain jälkeistä kansakoululaitoksen nousukautta. Rakennus on ollut pitkäaikainen ja merkittävä osa koko Tuusniemen kirkonkylän paikallisyhteisön arkea.

Kansakoulurakennus on Pohjois-Suomen merkittävimpiin lukeutuvan arkkitehdin Eino Pitkäsen varhaisempaa tuotantoa ja edustaa 1920-luvun klassismia. Rakennuksen ulkokuori ja hahmo on säilynyt kohtalaisen hyvin alkuperäisenä.

Maisemallisesti rakennuksen merkitys on vähäinen, mutta se toimii visuaalisena maamerkinä Kuopiontieltä saavuttaessa ja kertoo kylän historiallisesta kehityksestä.

9 LÄHTEET

Tuusniemen kunta, teknisen toimen arkistot

Tuusniemen kirkonkylän kansakoulun asema-, pohja-, julkisivu- ja leikkauspiirrokset:

Tonttikartta, 1960 (19.11.1960)

Pohjapiirustus, 1964 1. krs (14.4.1964 Rakennussuunnittelutoimisto Nylund & Co)

Pohjapiirustus, 1964 2. krs (14.4.1964 Rakennussuunnittelutoimisto Nylund & Co)

Pohjapiirustus, 1964 kellari (14.4.1964 Rakennussuunnittelutoimisto Nylund & Co)

Pohjapiirustus, 1982 1. krs (1982 Tuusniemen kunnan rakennustoimisto, T. Nissinen)

Pohjapiirustus, 1982 2. krs (1982 Tuusniemen kunnan rakennustoimisto, T. Nissinen)

Pohjapiirustus, 1982 kellari (1982 Tuusniemen kunnan rakennustoimisto, T. Nissinen)

Julkisivut, 1987 (1987 Tuusniemen kunnan rakennustoimisto, T. Nissinen)

Asemapiirros, 2005 (2005 Savonia-AMK)

Leikkauspiirros, 2005 (2005 Savonia-AMK)

Pohjapiirustus, 2005 1. krs (2005 Savonia-AMK)

Pohjapiirustus, 2005 2. krs (2005 Savonia-AMK)

Pohjapiirustus, 2005 kellari (2005 Savonia-AMK)

Pohjapiirustus, 2005 ullakko (2005 Savonia-AMK)

Selvitykset ja raportit

Tuusniemen kunnan kirkonkylän alakoulu, Korjattavuusarvio. FCG Suunnittelu ja tekniikka 7.12.2015

Tuusniemen alakoulun kuntotutkimusraportti. Sisäilmatalo Kärki Oy, 15.9.2017

Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys. Pohjois-Savon liitto, 2011.

Pohjois-Savon moderni rakennettu kulttuuriympäristö. Pohjois-Savon liitto, 2021.

Selvitys Pohjois-Savon 1930-luvun klassisista koulurakennuksista. Pohjois-Savon liitto, A. Isola 25.9.2023.

Karttalähteet

Maanmittauslaitos. (ei pvm). *Ilmakuvat 1944, 1950, 1955, 1958, 1996, 2001, 2009, 2013, 2018, 2022*. Haettu 2.6.2025 osoitteesta <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Suomen yleiskartta: 1866-1873. Vanhatkartat.fi

Vanhat peruskartat: 1973, 1989. Vanhatkartat.fi

Kaavat

Pohjois-Savon maakuntakaava 2040 (2. vaihe), 24.2.2025 §17. *Pohjois-Savon liitto*.

Tuusniemen kirkonkylän oikeusvaikutteinen osayleiskaava, 11.10.2006 § 29.

Tuusniemen kunta.

Tuusniemen kirkonkylän rakennuskaavan laajennus ja muutos, joka koskee kortteleita 7, 8, 9, 19, 20, 22, 23, 24, 29, 41 ja 43, osaa korttelia 17 sekä Tornitie-, Tuusniementie-, Jokitie-, Huoltotie-, Keskitie-, Koivukuja-, Harjutie-, Ylätie-, Korpitie- ja Ruokorannantie-nimisiä rakennuskaavateitä sekä näihin liittyviä puisto ja maatalousmaa-alueita. Vahvistettu lääninhallituksen päätöksellä nro 125, 10.2.1984. *Tuusniemen kunta*.

Artikkelit/verkkosivut

Himberg, P. (2010). Paakkilan asbestikylä. Yle. Noudettu osoitteesta

<https://yle.fi/a/20-100357>

Pohjolainen, P. (2025). Tuusniemeläisen tunnisti pelkästä keuhkokuuvasta – rakentamisen ihmemateriaali paljastui tappavan vaaralliseksi. Suomenmaa. Noudettu osoitteesta <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/tuusniemelaisen-tunnisti-pelkasta-keuhkokuuvasta-rakentamisen-ihmeaine-paljastui-tappavan-vaaralliseksi/>

<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/koulurakentamisen-historiaa/>

Esitys Eino Pitkäsen muistomerkistä. Kajaani 26.9.2017

Kirjallisuus

Räsänen, M., Tuusniemen kotiseutuyhdistys. Historiatoimikunta, & Räsänen, M. (2000). *Tuusniemen pitäjänkirja*. Tuusniemen kotiseutuyhdistys, historiatoimikunta.

Jäntti, E. (2000). *Tuusniemen kunnan koululaitos ja Tuusniemen kirkonkylän kansakoulu / Kirkonkylän ala-aste 125 vuotta: Poimintoja koulutaipaleen varrelta*.

Komulainen, M. (1999). Neljän kylän tarina - Yhteiselo koillisen Tuusniemen Ohtaanniellä, Petäjämäessä, Konttimäessä ja Loukeisella. Jyväskylän yliopisto Pro Gradu.

Esitys Eino Pitkäsen muistomerkistä. Kajaani 26.9.2017

Valokuvat

Raportin valokuvat Olli Kortelainen (FCG) 21.5.2025, ellei toisin mainita.